

Aktivní formy studia jako motivace k dalšímu vzdělávání na Univerzitě třetího věku

Ing. Jarmila Hřebíčková

Bakalářská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Jarmila HŘEBÍČKOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Aktivní formy studia jako motivace k dalšímu vzdělávání na Univerzitě třetího věku**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části – charakteristika základních pojmů:

Univerzita třetího věku, studijní programy, formy studia, témata.

Posluchači Univerzity třetího věku – struktura, motivace.

Programy Univerzity třetího věku s vyšším podílem aktivní účasti posluchačů.

Zpracování praktické části – metodologie výzkumu:

Kvantitativní výzkum (dotazníková metoda, rozhovor).

Zpracování výsledků výzkumu.

Zhodnocení výsledků a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ATKINSONOVÁ, R.L. a kol. Psychologie. Praha: Academia 1995.

CAMPBELLOVÁ, J. Techniky arteterapie. Praha: Portál 1998.

HARTL, P. Psychologický slovník. Praha: Portál 2000.

HARTL, P. Pedagogická psychologie dospělých. Praha: SPN 1988.

HILL, G. Moderní psychologie, Praha: Portál 2004.

LANGMEIER, P., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada 2000.

MÜHLPACHR, P. Geragogika pro speciální pedagogy. Brno: Masarykova univ. 2001.

MUŽÍK, J. Andragogická didaktika. Praha: Codex Bohemia 1998.

NAKONEČNÝ, M. Encyklopedie obecné psychologie. Praha: Academia 1997.

ŠICKOVÁ-FABICI, J. Základy arteterapie. Praha: Portál 2002.

Vedoucí bakalářské práce: **ak. soch. Bořek Zeman**

Ústav produktového designu

Datum zadání bakalářské práce: **23. února 2007**

Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2007**

Ve Zlíně dne 23. února 2007

L.S.

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jaká je struktura posluchačů Univerzity třetího věku na UTB ve Zlíně, jaká je jejich motivace ke studiu a na základě výsledků průzkumu navrhnout řešení ke zvýšení zájmu seniorů o aktivnější studium a tím zvýšit kvalitu tohoto vzdělávacího programu na UTB ve Zlíně.

V teoretické části uvádím základní informace týkající se problematiky stárnutí člověka jako jedince i celé populace a s tím související potřeby celospolečenského řešení otázky zvyšování kvality života seniorské populace. Významnou částí je kapitola o nutnosti celoživotního vzdělávání a po ní následující kapitola o poslání univerzit třetího věku. Charakteristika Univerzity třetího věku na UTB ve Zlíně je již v podstatě úvodem k praktické části.

Praktická část práce obsahuje rozbor postojů seniorských posluchačů na základě odpovědí, které uváděli v dotazníkovém průzkumu. V závěru uvádím náměty, jak poznatky prakticky využít ke zvýšení úrovně vzdělávání seniorů na UTB.

Klíčová slova:

senior, demografický vývoj, celoživotní vzdělávání, Univerzita třetího věku, studium, motivace

ABSTRACT

This Bachelor's thesis is aiming at gathering information on the structure of students at the University of the Third Age at TBU in Zlín, on their motivation to study and - based on the survey results - at proposing a solution resulting in an increased interest in a more active study to be shown by the senior students and thus at improving the quality of this educational programme implemented at TBU in Zlín.

The theoretical part includes basic information regarding the issue of ageing both in individuals and in the entire population and, in relation to this fact, the necessity of finding a solution for the society as a whole as regards the improvement of the quality of life of the senior population. Of great importance is the chapter on the necessity of learning lasting for a lifetime (lifelong learning) as well as the following chapter on the role of the Universities of the Third Age. The characterization of the University of the Third Age at TBU in Zlín actually represents an introduction to the practical part.

The practical part involves an analysis of the senior students' opinions expressed in the answers given by the students within the questionnaire survey. To conclude, I have given my suggestions on how to apply the knowledge obtained in order to improve the level of seniors' education at TBU.

Keywords:

senior, demographic development, lifelong learning, University of the Third Age, study, motivation

Poděkování:

Děkuji panu ak.soch. Bořku Zemanovi za námět a motivaci k práci (stejně jako již po několik let motivuje k tvořivé činnosti posluchače U3V).

Motto Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně:

Erudire et creare

Vyjádření jednoho z posluchačů U3V:

„Kdo nepokračuje ve svém sebevzdělávání po celý život, je člověk, který ustrnul ve svém vývoji. Pro sebe a společnost je v podstatě „mrtvý člověk“.“

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 STÁŘÍ A TŘETÍ VĚK	11
1.1 POJEM SENIOR	12
1.2 SENIORSKÝ VĚK A ODCHOD DO DŮCHODU	12
2 STÁRNUTÍ JAKO SPOLEČENSKÝ PROBLÉM	14
2.1 DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ A FENOMÉN STÁRNUTÍ POPULACE	14
2.1.1 Populační vývoj ve světě a v České republice	14
2.1.2 Prognózy dalšího vývoje populace v České republice	17
2.2 NÁRODNÍ PROGRAM PŘÍPRAVY NA STÁRNUTÍ POPULACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	18
3 VZDĚLÁVÁNÍ V KONTEXTU CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ	19
3.1 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH	19
3.1.1 Vzdělávání dospělých jako pedagogická věda	20
3.2 VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	21
3.2.1 Vzdělávání seniorů z pohledu sociální práce	21
3.2.2 Vzdělávání seniorů z pohledu mentální aktivizace	22
4 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU	25
4.1 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU V ČR	25
4.1.1 Asociace univerzit třetího věku ČR	26
4.2 UNIVERZITA TŘETÍHO VĚKU NA UTB VE ZLÍNĚ	27
4.2.1 Historie vzniku U3V na UTB a vývoj do r. 2006	27
4.2.2 Současná struktura U3V na UTB ve Zlíně.....	28
4.2.3 Další rozvoj v akademických letech 2007- 2009	29
4.2.4 Metody a formy výuky na U3V	29
4.2.5 Trendy do budoucna.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
5 VÝZKUM	34
5.1 CÍL VÝZKUMU	34
5.2 PŘEDMĚT VÝZKUMU	34
5.3 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	34
5.4 METODA VÝZKUMU	34
5.4.1 Dotazník	35
5.5 VÝZKUMNÝ VZOREK	36
5.5.1 Charakteristika zkoumaného vzorku	36
5.6 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKU.....	38
5.6.1 A/ Otázky zjišťující postoje všech respondentů resp. posluchačů U3V	38
5.6.2 B/ Otázky zjišťující postoje posluchačů cyklu C – Výtvarná umění	44

5.6.3	C/ Otázky zjišťující postoje posluchačů cyklu D – Počítače v praxi	47
5.7	VÝSLEDEK VÝZKUMU	50
5.7.1	Struktura posluchačů U3V na UTB ve Zlíně	50
5.7.2	Motivace seniorů ke studiu na U3V a ve vybraných cyklech	51
5.7.3	Postoje posluchačů U3V k obsahu a metodám uplatňovaným při výuce, postoje k aktivní formě výuky v seminářích v porovnání s pasivní formou přednášek	52
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	55
6.1	NÁVRH KONKRÉTNÍCH ŘEŠENÍ PRO PŘÍPRAVU A REALIZACI U3V V DALŠÍCH LETECH	56
	ZÁVĚR	58
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	61
	SEZNAM OBRÁZKŮ	62
	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	63
	SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Prakticky každý text týkající se vzdělávání v pozdějším věku začíná větami: „Stárnutí patří k životu, ale až v posledních letech se stalo pojmem, a to v souvislosti s globálním jevem resp. jevem typickým pro vyspělé společnosti – snížení porodnosti a stárnutí populace. Je to jev, který má aspekty sociální, ekonomické i etické, je potřeba řešit jej v rámci celé společnosti. Stárnutí je chápáno jako jev celospolečenský i individuální, který vyžaduje přijmout ucelený a dlouhodobý program přípravy na stáří a vyvolat zájem společnosti i jednotlivců o tuto problematiku.“

Každá doba přináší své ideály. Ten dnešní by se snad dal charakterizovat jako „být mladý, krásný, štíhlý, úspěšný“. Ale pravdou je, že mládí a krása není ideálem pouze v současnosti. Zavzpomínejme na své dětské pohádky a najdeme „živou vodu“. Nahlédněme do doby Rudolfa II. a uvidíme houfy mudrců hledajících elixír života a kámen mudrců. Kdo z nás by nechtěl být mladý, krásný, svěží ? Nejvíce si to uvědomujeme ve chvílích, kdy začneme vnímat vrásky ve svém obličejí, cítíme své klouby a tělo nám připomíná prožité roky. A my někdy přemýšlíme, po čem jsme v životě toužili, čeho jsme chtěli dosáhnout a co všechno jsme ještě v životě nestihli.

Co je to věk ? Není to snad jen číslo na papíře ? Nebylo by snad lepší – když víme o síle pozitivního myšlení – místo o stáří mluvit o duševním věku ? Člověk je přece tak starý (nebo mladý) jak se cítí. Náš duševní věk by měl být posuzován třeba mírou elánu a radosti, s jakou se věnujeme jakékoli činnosti, ať už stavíme továrnu nebo kopeme na zahradě, sedíme v přednáškovém sále, píšeme domácí úkol nebo třeba pečujeme o druhé.

Mnoho takto mladých lidí potkáváme na ulicích, ale jejich vnitřní mládí nevnímáme, není ho příliš vidět. V lavicích univerzitních poslucháren je zcela jistě nepřehlédneme: jsou to lidé, kteří mnohdy mají vrásčité tváře a někdy pomáhají jejich unavenému tělu hůlky, ale jejich duše jsou svěží. I když tito lidé mají vyšší číslo v kolonce „věk“, pořád touží po nových poznacích, studují a mnohdy si tím plní své sny z mladších let. Možná právě to je pro ně tím „elixírem mládí“: vzdělání.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A TŘETÍ VĚK

Přirozeným jevem lidského života je stárnutí. Každý člověk prochází ontogenetickým vývojem od narození přes dospívání postupně až k období zvanému stáří. Toto životní období přináší s sebou mnoho důsledků, kvůli nimž je obecně vnímáno velmi negativně. Je to období přinášející člověku značná omezení fyzická (opotřebením organismu, nemoci), psychická (snižování úrovně pozornosti, schopnosti vnímání, učení se, paměti) i sociální (omezení společenských kontaktů). Odnepaměti se lidstvo snaží o eliminování tohoto stavu a také v současnosti je upřednostňován ideál mládí a krásy. Bohužel, ageismus (diskriminace z důvodu věku) není tak zcela výjimečným jevem.

Z hlediska sociálního a z hlediska produktivního působení lze životní období člověka rozčlenit do několika etap. Jako první věk bývá označováno období *předproduktivní*, kdy se lidský jedinec vyvíjí, vzdělává, sbírá poznatky a zkušenosti, připravuje se na další aktivní život. Druhý věk je pak obdobím *produktivním*, obdobím dospělosti, kdy se člověk dostává na vrchol svých životních sil po stránce biologické, sociální i ekonomické. Třetí věk je v tomto vnímání obdobím *postproduktivním*, kdy se začínají obvykle projevat důsledky biologického stárnutí a z hlediska společenského představuje dobu „zaslouženého odpočinku“. Čtvrtý věk představuje období, kdy se mnohý člověk stává *závislým* na pomoci jiných, často je odkázán na komplexní péči.

Toto členění je ovšem nutno vnímat jako velmi individuální, rozhodně ho nelze charakterizovat konkrétním určením věku. V současnosti nejsou žádnou výjimkou lidé aktivní a vysoce produktivní i ve starším věku. Proces stárnutí je ovlivňován mnoha faktory - genetickými předpoklady, výživou, životními podmínkami, celkovým životním stylem.

Pro demografické účely, pro porovnávání a pro stanovování určitých společenských pravidel (jako například nárok na důchod) je používána chronologizace podle kalendářního věku. Na doporučení Světové zdravotnické organizace bývá používáno členění dospělosti v patnáctiletých intervalech (Mühlpachr, 2005, str. 18):

- Věk 15 – 29 let – postpubescence a mečítma,
- Věk 30 – 44 let – adultium,
- Věk 45 – 59 let – interevium, střední věk,
- Věk 60 – 74 let – senescence, počínající, časné stáří,

- Věk 75 – 89 let – kmetství, senium, vlastní stáří,
- Věk 90 a více let – patriarchium, dlouhověkost.

V souvislosti s prodlužováním života následkem vývoje medicíny i v souvislosti s demografickým vývojem a jeho vlivem na ekonomiku ve vyspělých zemích se hranice 60 let posouvá na věk 65 let a zároveň se období stáří člení na mladší seniory, staré seniory a velmi staré seniory.

1.1 Pojem senior

V minulosti bylo stáří a proces stárnutí chápáno především z lékařského hlediska a spojováno spíše s nemocemi. Stáří dnes vytváří spíše sociální status.

Předchozí text vymezuje životní etapu člověka danou jeho věkem a označovanou jako stáří. Pokud ale mluvíme o starší lidské generaci, ze společenského hlediska se jeví používání pojmu starý jako dost neuctivé, zavádějící až k ageizmu. Asociaci spojení stáří s nemocí vyvolává i odborný termín „geront“ (základ slova je stejný jako u názvu medicínského oboru geriatric), podobně i termín „senescent“ (používaný v psychologické literatuře, označující první období stáří, resp. stárnoucího jedince, def. prof. PhDr. Rudolf Kohoutek – zdroj <http://abz.cz>). Jako sociální status je stáří vnímáno v souvislosti s odchodem do důchodu – tomu odpovídá i označení staršího člověka jako důchodce. Obecně se jako zdvořilejší a v podstatě i ze všech hledisek nejvýstižnější ujalo používání pojmu senior jako označení lidí starších 60 let (Hartl, 2004, str. 239).

Z věkového členění v uvedených periodizacích vyplývá, jak široké věkové rozmezí představuje populační skupina vymezená pojmem senior. Charakterizovat potřeby této skupiny znamená uvědomit si odlišnosti ve struktuře potřeb u osob ve věkovém rozmezí 20 až 30 let. Jiné jsou potřeby 60-letého seniora těsně po odchodu do důchodu, majícího pevné rodinné zázemí, a stejně starého seniora bez rodinného zázemí, jiné jsou u seniora více než 80-letého, nepohyblivého, odkázaného na celodenní zdravotnickou péči.

1.2 Seniorský věk a odchod do důchodu

Odchod člověka do důchodu má několik aspektů:

- pracovně-právní aspekt – opuštění zaměstnání,

- ekonomický aspekt – neschopnost resp. nemožnost zajistit si potřeby pracovními příjmy (nárok na důchod),
- sociální aspekt – ztráta společenské pozice, společenských kontaktů, změna v sociálním postavení, změna role v rodině.

Tyto změny může vnímat každý jedinec odlišně, obecně lze vymezit několik faktorů ovlivňujících účinky odchodu do důchodu (Hill, 2004, str. 206):

- dobrovolnost: nedobrovolný odchod např. z důvodu nadbytečnosti je hůře snášen,
- osvěta před odchodem do důchodu: psychická příprava, finanční plány, příprava na změnu,
- zájmy mimo zaměstnání: úzké spojení zájmů s prací ztěžuje odchod do důchodu,
- dobré zdraví: fyzická kondice, eliminace omezujícího vlivu zdravotních potíží,
- finanční zajištění: možnost realizovat i ekonomicky náročnější aktivity (koníčky, cestování, materiální zajištění).

Grahame Hill v Moderní psychologii (2004, str. 206) uvádí pět fází přizpůsobování (adjustace) podle Athleyho:

- a) fáze líbánek: počáteční euforie, pocit svobody a zvýšené aktivity,
- b) fáze odpočinku a uvolnění: oddech, zjišťování co vše nový životní styl přináší,
- c) fáze rozčarování: někdo může pociťovat zklamání z nesplněných očekávání z doby před odchodem do důchodu,
- d) fáze reorientace: přizpůsobování, hodnocení situace a vytváření realističtějších očekávání,
- e) fáze rutiny: stabilní a uspokojení přinášející životní styl.

Toto členění ale neuvádí fakt, že mnozí jedinci nejsou schopni přijmout nový sociální status, ztrácejí kontakty a nedokáží je nahradit novými, jejich frustrace se může stupňovat až k depresím, v souvislosti s úzkým propojením somatických a psychických obtíží začínají mít zdravotní potíže (případně naopak).

V této souvislosti nabývá na významu propracovaný systém cíleného působení společnosti na to, aby se lidem odcházejícím do důchodu poskytl pocit plnohodnotné a smysluplné existence. Budování vzdělávacího systému může být formou pomoci vyrovnat se s novou životní situací. (více viz kap. 3.2).

2 STÁRNUTÍ JAKO SPOLEČENSKÝ PROBLÉM

2.1 Demografický vývoj a fenomén stárnutí populace

V současných vyspělých společnostech se stárnutí stává často opakovaným pojmem z důvodu nutnosti řešit závažnou společenskou otázku: stárnutí populace. Prosperita společnosti je vnímána především z hlediska ekonomického a v této souvislosti je důležitá věková struktura obyvatelstva, resp. podíl ekonomicky aktivní populace. Sociální, ekonomické i etické aspekty tohoto problému je nutné řešit v rámci celé společnosti.

2.1.1 Populační vývoj ve světě a v České republice

Vývoj populace, resp. jejího věkového složení v celosvětovém měřítku názorně ukazuje následující přehled procentuálního podílu populace starší než 60 let ve vybraných státech světa (Tab. 1.) a (Graf 1.) (Vavřín, 2006, str. 6).

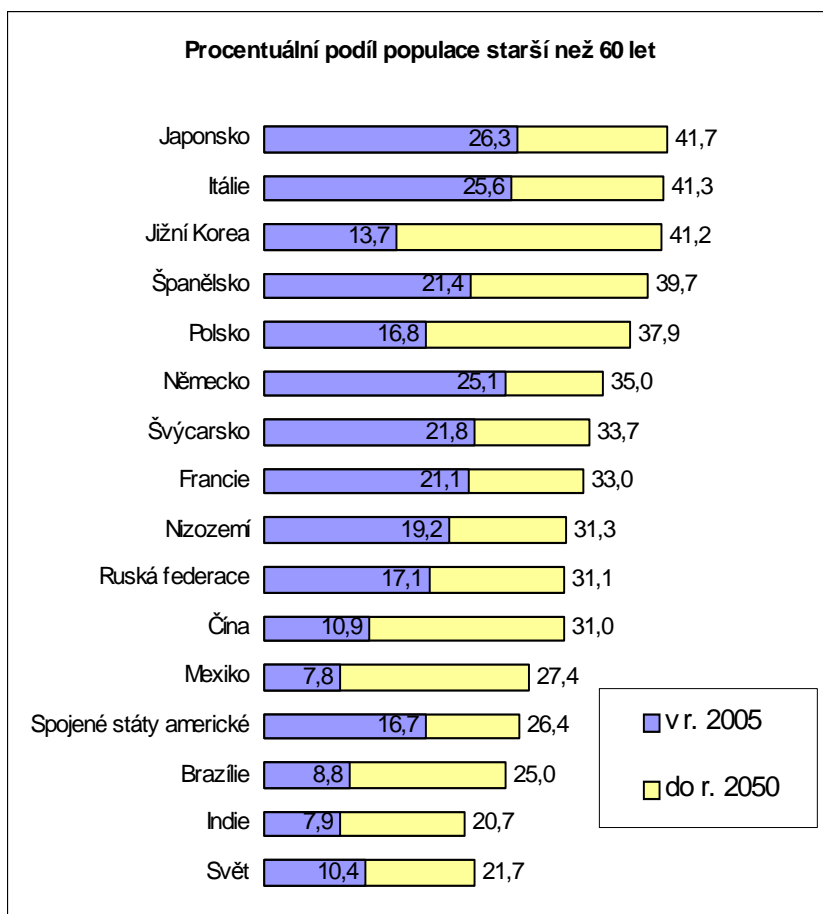
Tab. 1. Rostoucí podíl seniorů

(Převzato z deníku International Herald Tribune 18. 3. 2006)

	v r. 2005	do r. 2050	80 let a více do r. 2050
Japonsko	26,3	41,7	15,3
Itálie	25,6	41,3	15,2
Jižní Korea	13,7	41,2	13,0
Španělsko	21,4	39,7	12,3
Polsko	16,8	37,9	8,1
Německo	25,1	35,0	12,2
Švýcarsko	21,8	33,7	12,4
Francie	21,1	33,0	10,9
Nizozemí	19,2	31,3	10,1
Ruská federace	17,1	31,1	5,9
Čína	10,9	31,0	7,2
Mexiko	7,8	27,4	5,8
Spojené státy americké	16,7	26,4	7,3
Brazílie	8,8	25,0	5,5
Indie	7,9	20,7	3,3
SVĚT	10,4	21,7	4,3

Zdroj: UN Population Division

Graf 1. (k tab. 1.) Rostoucí podíl seniorů

Obdobný vývoj naznačují demografické studie i v české společnosti.

Podle údajů Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ) je pro současné věkové složení obyvatelstva ČR charakteristický zejména nízký počet dětí, silné zastoupení osob v ekonomicky aktivním věku a zatím nepříliš vysoký počet a podíl osob ve vyšším věku. Absolutní počet i procentuální podíl osob starších než 60 let se v průběhu 20. století neustále zvyšoval a tento trend bude pokračovat.

Zatímco při sčítání obyvatel z r. 1950 činil podíl osob starších než 60 let 12,6 %, v r. 2005 to bylo již 19,9 % (Tab. 2.). Počet osob nad 60 let věku je od roku 1996 vyšší než počet dětí do 15 let. V blízké budoucnosti, kdy 60. rok věku budou překračovat početné ročníky lidí narozených v poválečných letech (1946-1955), se počty seniorů v relativně krátké době výrazně zvýší.

Tab. 2. Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin v letech 1920-2005 (stav k 1. 7.)

Rok	celkem struktura v %				
	0-14	15-49	50-54	55-59	60+
1920	27,8	53,2	5,0	4,1	9,9
1930	23,8	55,8	5,2	4,6	10,6
1945	22,9	54,4	5,7	4,8	12,2
1950	24,3	51,5	6,5	5,1	12,6
1960	25,4	46,1	7,2	6,5	14,8
1970	21,3	50,2	4,0	6,3	18,2
1980	23,3	47,7	6,0	6,1	16,9
1990	21,4	50,8	5,0	5,1	17,7
1995	18,6	52,3	6,3	4,8	18,0
2000	16,4	51,3	7,8	6,1	18,4
2001	16,1	51,1	7,9	6,4	18,5
2002	15,7	50,8	7,8	6,9	18,8
2003	15,4	50,5	7,8	7,2	19,1
2004	15,1	50,4	7,7	7,3	19,5
2005	14,8	50,2	7,6	7,5	19,9

Zdroj: ČSÚ

Dlouhodobě je pro naši společnost typická mírná převaha žen (Tab. 3.), která je ve věkové skupině lidí starších 60 let ještě výraznější .

Tab. 3. Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin v letech 1920-2005 (stav k 1. 7.) v členění muži-ženy

rok	struktura v %									
	0- 14		15- 49		50- 54		55- 59		60 a více	
	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
1920	29,2	26,5	52,7	53,7	4,9	5,0	4,1	4,2	9,1	10,6
1930	24,8	22,8	55,8	55,8	5,0	5,3	4,5	4,7	9,9	11,4
1945	24,0	21,9	55,4	53,5	5,3	6,1	4,4	5,2	10,9	13,3
1950	25,5	23,2	52,3	50,7	6,2	6,8	4,7	5,5	11,3	13,8
1960	26,8	24,2	46,9	45,2	7,1	7,2	6,4	6,6	12,8	16,8
1970	22,4	20,2	51,9	48,6	4,0	4,1	6,1	6,5	15,6	20,6
1980	24,7	22,1	49,7	45,8	5,9	6,1	5,8	6,4	13,9	19,6
1990	22,6	20,4	53,0	48,7	5,0	5,0	5,0	5,2	14,4	20,7
1995	19,6	17,6	54,5	50,2	6,4	6,3	4,7	4,9	14,8	21,0
2000	17,3	15,6	53,6	49,2	7,9	7,7	6,0	6,2	15,2	21,3
2001	16,9	15,3	53,4	48,9	8,0	7,8	6,3	6,5	15,4	21,5
2002	16,6	14,9	53,0	48,7	7,9	7,8	6,8	6,9	15,7	21,7
2003	16,2	14,6	52,8	48,4	7,8	7,7	7,1	7,3	16,1	22,0
2004	15,9	14,3	52,6	48,2	7,8	7,6	7,3	7,4	16,4	22,4
2005	15,6	14,0	52,4	48,1	7,7	7,5	7,5	7,6	16,8	22,8

Zdroj: ČSÚ

2.1.2 Prognózy dalšího vývoje populace v České republice

V dalším populačním vývoji bude pravděpodobné mírné snížení celkového počtu obyvatel a výrazná změna věkové struktury obyvatelstva, kdy se zvýší průměrný věk, obyvatelstvo ČR výrazně zestárne. Lze očekávat pokračování snižování počtu a podílu dětí v populaci. V demografických projekcích vývoje populace ČSÚ je v členění věkových kategorií používána hranice pro starší populaci 65 let, podobně jako je to obvyklé v posledních letech ve vyspělých společnostech (viz kap. 1).

Podle střední varianty projekcí demografického vývoje do r. 2050 se bude snižovat i počet a podíl osob ve věkové skupině 15 – 64 let a podle tohoto vývoje budou za třicet let nejpočetnějšími ekonomicky aktivními osobami muži a ženy, kteří překročili věk 50 let. K nejvýznamnějším změnám dojde v nejstarší věkové kategorii 65 let a více (65+). Obyvatelé v tomto věku budou přibývat nejrychleji. Osoby starší než 65 let tvoří v současnosti přibližně 1/7 všech obyvatel, absolutně 1,4 mil.), do roku 2050 by se podle střední varianty jejich podíl přiblížil až k 1/3 (tj. téměř 3 mil). Celkový přehled vývoje v % od r. 2002 je v (Tab.4.).

Tab. 4. Předpokládaný vývoj podílu základních věkových skupin obyvatelstva (v %) do r. 2050

Věk	2002	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
0-14	15,6	14,5	13,6	13,8	13,7	13,2	12,6	12,2	12,2	12,4	12,4
15-64	70,5	71,3	70,9	68,1	66,0	65,3	64,5	63,6	60,9	57,9	56,3
65+	13,9	14,1	15,5	18,1	20,3	21,5	22,8	24,1	26,9	29,7	31,3

Zdroj: ČSÚ

Významné změny nastanou uvnitř skupiny starších obyvatel. Změní se strukturální podíly – v polovině 21. století bude každému dvacátému obyvateli 85 nebo více let, počet osob v této věkové kategorii by se měl více než zpětinásobit. Předpoklad vývoje věkové struktury obyvatelstva znázorňuje přehled (Tab. 5.).

Tab. 5. Předpokládaný vývoj ve struktuře starších obyvatel (v %) do r. 2050

Věk	2002	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
65-74	57,7	55,9	57,9	62,5	61,0	53,8	49,3	49,0	51,4	53,1	47,9
75-84	35,3	37,4	33,0	28,1	30,0	36,8	38,8	35,3	31,8	30,9	35,3
85+	6,9	6,7	9,1	9,3	9,0	9,4	11,9	15,7	16,8	16,0	16,8

Zdroj: ČSÚ

2.2 Národní program přípravy na stárnutí populace v České republice

Demografický vývoj směřující k stárnutí populace vyvolává potřebu řešit sociální, ekonomické i etické otázky související s tímto trendem. Společnost se musí připravit na změnu své struktury. Vzhledem ke stárnutí populace a zvýšenému počtu seniorů ve společnosti je nutné vytvořit podmínky pro rovnoprávný a aktivní život seniorů, soustavně se zabývat problematikou stárnutí a problematikou seniorů ve všech aspektech jejich života.

Významné mezinárodní dokumenty týkající se stárnutí populace a obsahující konkrétní návrhy na řešení důsledků globálního stárnutí populace jsou především "Mezinárodní akční plán pro problematiku stárnutí", přijatý Valným shromážděním OSN ve Vídni v roce 1982, "Zásady OSN pro seniory", přijaté v roce 1991 a mezinárodní akční plán schválený v Madridu v roce 2002 jako závěr II. světového shromáždění o stárnutí (8.-12.4.2002). V návaznosti na tyto dokumenty a v souladu s doporučeními, které obsahují, vláda ČR svým usnesením č. 485 ze dne 15.května 2002 schválila Národní program přípravy na stárnutí populace na období let 2003-2007.

Program respektuje jak mezinárodní priority, tak specifické potřeby populace v ČR. Obsahuje 10 základních principů, které charakterizují potřeby českých seniorů i společnosti a směřují zejména k zajištění rovného práva pro seniory, důstojnosti, nezávislosti, plnohodnotné účasti seniorů na sociálním, kulturním, hospodářském a politickém životě, k zajištění kvality péče a podpory seniorům, k vyrovnání příležitostí, k uvědomění si osobní odpovědnosti za přípravu na stáří a posílení role přirozeného sociálního prostředí. Dokument charakterizuje svůj cíl jako vytvoření příznivého celospolečenského klimatu a podmínek pro řešení problematiky stárnutí a seniorů a docílení změny postojů ve prospěch mezigenerační solidarity.

Seniorskou generaci charakterizuje dokument jako plnoprávnou složku společnosti. Svými aktivitami a postoji by měli také senioři přispívat ke změně vnímání stárnutí a stáří. Společenským úkolem je poskytnout seniorům dostatečný prostor a podmínky k aktivní účasti na životě společnosti a jejím rozvoji. Zároveň se však senioři musí sami naučit využívat všech možností, které se jim nabízí ke zkvalitnění jejich života.

V březnu 2006 byla zřízena *Rada vlády pro seniory a stárnutí populace*, která se bude věnovat otázkám souvisejícím se stárnutím populace.

3 VZDĚLÁVÁNÍ V KONTEXTU CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ

Současná společnost bývá nazývána „učící se společností“. Vyplývá to z rychlého rozvoje všech stránek našeho života – technické, přírodovědní, ekonomické i společenské, kdy člověku již nestačí znalosti získané v rámci základního vzdělání a přípravy na profesionální dráhu v počátečním formálním vzdělávání, ale je nucen vzdělávat se v průběhu celého svého života. Celoživotní učení (vzdělávání) je neustále pokračující proces, který v různých etapách života a v různém prostředí umožní každému jedinci od narození až do stáří osvojovat si a obnovovat znalosti, dovednosti a kompetence a přispěje k jeho osobnímu rozvoji a zároveň i k jeho aktivnímu zapojení ve společnosti.

Otázkou celoživotního učení v ČR se zabývá několik strategických dokumentů:

- Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha (2001),
- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje výchovně vzdělávací soustavy ČR (2002),
- Memorandum o celoživotním učení – Závěrečná zpráva o konzultačním procesu v ČR (2001),
- Strategie rozvoje lidských zdrojů v ČR (2003).

Všechny tyto dokumenty navazují na prohlášení v Memorandu EU o celoživotním učení (listopad 2000) a zdůrazňuje se v nich, že potřebujeme rozšířit učení tak, aby probíhalo *bez ohledu na životní etapu, místo, čas a formu učení*.

3.1 Vzdělávání dospělých

Počátky systematického vzdělávání dospělých můžeme najít již v 19. století, kdy byla za účasti T. G. Masaryka založena Dělnická akademie, po druhé světové válce se touto oblastí zabývají i mezinárodní instituce.

Rozvoj vzdělávání dospělých patří k výrazným současným trendům. Ve srovnání s tzv. počátečním (nebo přípravným) vzděláváním dětí a mládeže ve školách představuje vzdělávání dospělých nejvíce diferencovanou součást vzdělávacích systémů, a to především z následujících důvodů, které toto vzdělávání zároveň charakterizují:

- Je zaměřeno na velmi různorodé cílové skupiny (např. na zaměstnance, nezaměstnané, seniory, občany obecně), které se navzájem liší nejen rozsahem, věkem, povoláním, ale především motivem ke vzdělávání.

- Vzdělávání dospělých poskytují různé instituce (státní i nestátní) z mnoha odvětví.
- Tematika vzdělávacích programů nebo kurzů je nanejvýš rozmanitá a uplatňují se v nich také různé metody výuky a učení.
- Financování je realizováno z různých zdrojů, veřejných i soukromých.

Tři základní kategorie ve vzdělávání dospělých jsou:

1. Vzdělávání dospělých, vedoucí k dosažení stupně vzdělání: ucelené studium při zaměstnání, studium dospělých, kteří již ukončili své formální vzdělávání a jsou již ekonomicky činní, ve všech druzích škol – zájemců o zvýšení stupně vzdělání nebo těch, co se z jakýchkoliv důvodů ve školách nevzdělávali dříve.
2. Další profesní vzdělávání: povinné (normativní) i nepovinné kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání zaměstnanců – pracovní školení, výcviky, tréninky, jazykové kurzy, kvalifikační a rekvalifikační vzdělávání uchazečů o zaměstnání.
3. Ostatní součásti vzdělávání dospělých: různorodé zájmové vzdělávání, občanské vzdělávání, *vzdělávání seniorů*.

3.1.1 Vzdělávání dospělých jako pedagogická věda

Vzdělávání dospělých si vzhledem ke specifikům této populační skupiny – k jejímu věku, vyspělosti, motivacím, cílům, zvláštním potřebám – vyžaduje také specifické formy a metody vzdělávání. Tato oblast pedagogického působení, kterou můžeme nazvat pedagogikou dospělých, se již delší dobu rozvíjí jako samostatný vědní obor nazývaný *andragogika*. V posledních letech se v jejím rámci formuje nový obor – teorie o vzdělávání seniorů - *gerontagogika resp. gerontopedagogika* (na Slovensku se ujímá pojem *geragogika*).

Oblastí zájmu této disciplíny je problematika *zájmu a schopnosti učit se a formy vzdělávání starších osob v postproduktivním věku*.

K terminologii, která se teprve s rozvojem oboru ustaluje:

- pedagogika: odvozeno od řeckého slova *paidos* = děti a *agóge* = vědění,
- andragogika: odvozeno od slova *andrós* = dospělý,
- gerontagogika: odvozeno od slova *gerón* = stařec.

Důvodem, proč se o této vědní disciplíně zmiňuji, je potřeba zdůraznit význam této problematiky. Společenská potřeba vzdělávání seniorů narůstá a tím i potřeba hledání forem a metod vhodných pro tuto věkovou skupinu. V rámci vzdělávání seniorů již nejde o profesní a kvalifikační přípravu, ale je nutné vzít v potaz, že dnešní senioři jsou fyzicky zdatnější než předchozí generace, jsou vzdělanější a zvyklí se vzdělávat, mají dostatek tvořivého potenciálu a je potřebné najít způsob jak napomáhat jejich dalšímu osobnímu rozvoji.

3.2 Vzdělávání seniorů

3.2.1 Vzdělávání seniorů z pohledu sociální práce

V souvislosti s neustále se prodlužujícím životem člověka jako biologického jedince vzniká rovněž potřeba života kvalitního i po stránce psychické – potřeba smysluplného programu. V tomto smyslu nabývá na významu problematika vzdělávání seniorů. I když senioři již zpravidla netouží po kariéře, obecně lze říci, že si přejí být platnými členy společnosti. Právě proto, že byli v předchozích životních etapách výrazně aktivní, může být pro starší osoby náročné se vyrovnat se změnami (nejenom fyzickými, ale i v sociální oblasti).

Z pohledu celospolečenského lze vlastně aktivity související s řešením této problematiky vnímat i v kontextu sociální práce, jako:

- formu zprostředkování sociálních kontaktů,
- formu uznání společenské významnosti,
- formu zprostředkování nových informací, které umožňují vyrovnávat se se změnami ve vlastním organizmu (s tělesnými případně i psychickými změnami),
- podporu adaptace na změny v životě (související se změnou sociálního postavení),
- formu terapie vedoucí k sebevýchově, k vyrovnanosti, spokojenosti v dané životní etapě
- způsob obohacení života, zvýšení kvality a důstojnosti života seniorů,
- formu zprostředkování nových informací, které umožňují vyrovnávat se se společenskými a technologickými změnami,
- uspokojování zájmu o společenské dění, technický a technologický pokrok.

Významný je také ekonomický aspekt: společensky aktivní člověk, mající smysluplnou náplň života má vyšší předpoklad zůstat i déle nezávislý.

Stáří bez smysluplného programu může přinášet syndrom vyhoření, apatii, únavu a následkem pak bývá lhostejnost, nezájem o dění kolem sebe, nezájem o jakékoliv kontakty, ztráta sebedůvěry a pak tělesné potíže a nemoci (postupně až k úplné závislosti). Právě vzdělávání se může stát způsobem „dobíjení“.

U nás (v ČR) vzdělávání seniorům poskytují různá společenství, z nichž za nejvýznamnější považují:

- seniorská centra, zaměřená na setkávání, aktivní činnosti, poskytování zvýhodněného společného stravování,
- kluby důchodců, které mají také komunikační úlohu, organizují širokou zájmovou činnost (návštěvy kulturních akcí, kulturně-tvořivé aktivity, vzdělávací aktivity, besedy, výstavy, exkurze, sportovní a rekreační aktivity),
- Akademie třetího věku, organizující přednáškové cykly zaměřené na medicínsko-gerontologickou problematiku, občansko-sociální vzdělávání, kulturu, umění, přípravu na stáří, cvičení, rekondice, exkurze, kroužky,
- Univerzity třetího věku, poskytující vzdělávání na vyšší úrovni, které je někdy náhradou za vzdělání, které senioři nemohli získat během předchozího života.

3.2.2 Vzdělávání seniorů z pohledu mentální aktivizace

Se stářím souvisí změny kognitivních schopností. Míra těchto změn je individuálně různá, nemusí souviset zákonitě s věkem, protože vliv mají celkové podmínky života – výživa, životní styl, prostředí, úroveň vzdělání.

Z psychologických výzkumů je známo, že s věkem narůstá krystalická inteligence (související s již osvojenými znalostmi, závislá od dosažené úrovně vzdělání) a klesá fluidní inteligence (vrozená, související se strukturou centrálního nervového systému, vztahující se na schopnosti řešit nové neznámé úkoly) (Hill, 2004, Langmeier, 1998).

Faktory způsobující tyto změny jsou biologické nebo sociální. Biologickým faktorem je degenerace buněk, zmenšování mozkové hmoty, úbytek neuronů, což nemusí být výhradně důsledkem stáří, ale také nemocí. Duševní schopnosti může výrazně ovlivnit faktor sociální – vliv prostředí. Mozkovou činností, procvičováním IQ, se procvičuje právě fluidní inteligence. Také společenské stereotypy mají významný vliv. Pozitivní postoj společnosti jako

např. vnímání a prezentování stáří jako symbolu moudrosti ovlivňuje také postoje a sebehodnocení seniorů, což má zpětně vliv na jejich vnitřní potenciál.

Z uvedeného je zřejmé, jak důležité je vytvářet podnětné prostředí, aktivizovat, trénovat mozek, vést k tvořivé činnosti.

Tvořivost (kreativita) je jedním z nejvýznamnějších fenoménů dalšího rozvoje lidského jedince i společnosti a má proto své důležité místo v celém systému vzdělávání. Kreativita je nezávislá na věku, tvořivý může být jak člověk mladý, tak v důchodovém věku, kreativitu má každý z nás v sobě již od narození, vrcholí v dospělosti a nemizí ani v seniorském věku. V tomto období se však obvykle od člověka již neočekává významná aktivita (bývá vnímáno jako období „zaslouženého odpočinku“), ale člověk potřebuje výzvy, impulzy k tvořivosti, která je protikladem vůči stagnaci a apatii, pomáhá udržovat psychickou svěžest. Snaha o mentální aktivizaci staršího člověka je zvláště účinná, pokud je spojená aktivní činnost s tvořivostí.

Ve stáří může nastoupit hluboký zájem o umění, literaturu a další vzdělávání, z těchto zájmů se odvíjí vlastní tvořivost. Zvláštní místo lze přisoudit výtvarné tvořivosti. Všichni máme od dětství vztah k výtvarné tvorbě, ale obvykle se postupně vytrácí a v dospělosti se pak člověk cítí při výtvarném projevu nejistý. Význam hry a tvořivosti pro vývoj jedince je velmi výrazný – napomáhá rozvoji jedince po stránce intelektuální, citové, duchovní.

Výtvarnou tvořivost můžeme vnímat ve dvou významech (Šicková-Fabici, 2002):

1. výtvarná tvořivost jako oddechová činnost,
2. výtvarná tvořivost jako terapie.

Jako činnost je výtvarná tvorba ideální pro volný čas – orientuje se na rozvoj techniky, dovednosti, estetického cítění a vnímání, podporuje sebevyjádření, může se stát koníčkem také u lidí, kteří se ve svém předchozím životě uměním nezabývali.

Pokud je vnímána tvořivá činnost jako terapie, stává se výtvarný projev součástí osobního psychického vývoje, posilňuje sebevědomění – vědomí vlastní hodnoty. Je prostředkem k rozvoji vnímání, kognitivních schopností, k případnému sebeuzdravování, napomáhá cvičení paměti, může rehabilitovat jemnou motoriku. Arteterapie je léčebným postupem, který využívá výtvarný projev jako hlavní prostředek poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů.

Obzvláště pro seniory může znamenat pomoc při adaptaci na novou životní situaci (důchod, pokles fyzických sil, nemoc, psychické problémy).

Snaha aktivizovat vitalitu, flexibilitu, stimulovat kreativitu starších lidí je důvodem, proč bývají programy orientované na rozvoj tvořivosti zařazovány do seniorského vzdělávání. Výtvarné kurzy jsou u seniorů oblíbené a s úspěchem se realizují na více univerzitách třetího věku, například na univerzitách v Brně, v Plzni, v Českých Budějovicích, v Liberci, v Opavě a také ve Zlíně.

4 UNIVERZITY TŘETÍHO VĚKU

V Evropě vznikla první univerzita třetího věku v r. 1973 v Toulouse a jejím základním cílem bylo: zlepšit kvalitu života „lidí třetího věku“ prostřednictvím vzdělávacích programů. Univerzity třetího věku (dále jen U3V) patří ve vyspělých státech ke standardním a vyhledávaným službám, kterými univerzity přispívají ke zkvalitnění života seniorů. Kromě přínosu vzdělávacího plní pro občany této věkové kategorie stejně tak roli společenskou. Tento trend se výrazně uplatňuje i v České republice.

4.1 Univerzity třetího věku v ČR

V České republice se začalo seniorské vzdělávání rozvíjet nejdříve na humanitních univerzitách v 80. letech minulého století. K prvním patřila Univerzita Palackého v Olomouci a Univerzita Karlova v Praze, v krátkém čase je následovala Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. První přednášky byly zaměřeny na otázky týkající se člověka a jeho vztahu k přírodě a společnosti a otázky přímo související s problematikou stárnutí. V 90. letech začaly postupně univerzity v seniorském vzdělávání uplatňovat témata související s jejich studijními programy.

Významným mezníkem v rozvoji U3V v ČR byl rok 1995, kdy vznikla Asociace Univerzit třetího věku České republiky a později rok 2003, kdy vláda na základě Národního programu přípravy na stárnutí populace rozhodla o poskytnutí dotační podpory veřejným vysokým školám na rozvoj infrastruktury U3V ve výši 15 mil Kč/rok v letech 2003 – 2007.

U3V zaznamenaly v minulých letech velmi výrazný rozvoj. Prakticky již všechny české veřejné vysoké školy poskytují vzdělávání také speciálně pro seniory. Obsahová náplň tohoto vzdělávání je velmi různorodá, tematika kurzů se neustále rozšiřuje. Ve svých počátcích se přednášky U3V orientovaly především na problematiku týkající se stárnutí (gerontologie, životospráva, zdravotnictví) nebo na společenský úkol seznamování starší generace s moderními informačními a komunikačními technologiemi, dnes se přidávají postupně další vědní obory. Jak konstatují představitelé českých U3V na svých setkáních: „naše U3V se stále více přibližují vzdělávání skutečně univerzitní úrovně“. Významným činitelem, který přispěl k tomuto rozvoji, je finanční podpora, kterou prostřednictvím MŠMT vláda a další složky státní správy těmto aktivitám poskytují. Z iniciativy vlády vznikl 4-letý projekt finanční podpory seniorského vzdělávání, který umožnil vysokým školám každoročně

využít státní podporu na rozvoj U3V ve výši 15 mil. Kč. Právě na koordinaci rozdělování této finanční podpory se významnou měrou podílela Asociace U3V.

4.1.1 Asociace univerzit třetího věku ČR

Asociace univerzit třetího věku ČR (dále jen AU3V) je neziskovým občanským sdružením institucí, které poskytují vzdělávání na vysokoškolské úrovni občanům České republiky v důchodovém věku. V současné době má 31 aktivních členů, její činnost řídí předsednictvo zvolené na valném shromáždění dne 20.2.2007 (předseda: prof. Ing. Petr Vavřín, DrSc.). Sekretariát asociace sídlí na VUT v Brně.

Základními úkoly asociace jsou:

- zabezpečovat vzájemnou informovanost svých členů, koordinovat spolupráci a společnou projektovou činnost, vzájemnou podporu a výměnu zkušeností,
- zabezpečovat mezinárodní kontakty asociace s vedoucími evropskými organizacemi. Zejména se to týkalo organizací AIUTA (International Association of the Universities of the Third Age), EFOS (European Federation of Older Students) a evropské informační sítě pro U3V, vedené univerzitou v Ulmu.

Hlavní činnost sekretariátu AU3V v roce 2006 byla soustředěna na organizaci a koordinaci aktivit, spadajících do společného projektu „Modifikace infrastruktury U3V“. V závěrečném zhodnocení realizace rozvojového projektu v r. 2006 prof. Vavřín jako koordinátor projektu konstatoval, že většina z 19 spoluřešitelských univerzit již má dostatečné kapacity pro výuku i běžné použití internetu a proto se v realizaci projektu mohly jednotlivé školy zaměřit na rozšíření a kvalitu nabízených seniorských kurzů.

Vzhledem k velmi pozitivnímu rozvoji U3V na českých vysokých školách a k významné podpoře státních institucí má česká AU3V významné postavení a je uznávaným partnerem na evropské úrovni. Skutečnost, že ČR zaujímá vedoucí postavení v evropském seniorském vzdělávání se výrazně potvrdila i na evropském kongresu AIUTA v Remeši v září 2006 (Vavřín, 2006).

4.2 Univerzita třetího věku na UTB ve Zlíně

4.2.1 Historie vzniku U3V na UTB a vývoj do r. 2006

Již rok po vzniku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně (dále jen UTB) – v souladu s dlouhodobými plány rozvoje univerzity v oblasti celoživotního vzdělávání a s celonárodními dokumenty týkajícími se přípravy naší společnosti na demografické změny, s cílem otevřít univerzitní prostředí co nejširší veřejnosti Zlínského kraje, byl v akademickém roce 2002/03 otevřen první ročník vzdělávacího programu pro seniory – Univerzity třetího věku (U3V). Program byl specifikován jako vzdělávání pro zájemce zejména seniorského věku, kteří nejsou ekonomicky aktivně činní, tedy určený všem, kteří „ukončili svou profesní dráhu a chtějí se dále vzdělávat, obohacovat svůj život o mnoho nových poznatků, které je vždy zajímaly, avšak nezbýval na ně čas, pro ty, kdo chtějí najít nové přátele a kvalitně prožít stáří“. Řídícím orgánem je Rada U3V složená z předních akademických pracovníků - zástupců všech fakult a zástupců rektorátu.

První ročník U3V byl zahájen v říjnu 2002 otevřením dvou přednáškových cyklů zaměřených na technicko-ekonomická témata (cyklus A) a na společensko-vědní témata (cyklus B). Počet studentů UTB se zvýšil o 85 seniorských posluchačů.

V reakci na velký zájem ze strany seniorů a v zájmu přiblížení vzdělávání starším občanům ve vzdálenějších oblastech regionu, byla v říjnu 2003 zahájena výuka společensko-vědních témat U3V na detašovaném pracovišti na Střední průmyslové škole ve Vsetíně.

V akademickém roce 2004/2005 byl program seniorského vzdělávání rozšířen o nový dvouletý cyklus – Výtvarná umění (cyklus C). V tomto cyklu je kladen důraz na větší aktivitu posluchačů, přednášky se po semestrech střídají s praktickými cvičeními v ateliérech – přitom má každý posluchač možnost rozvíjet svůj tvůrčí potenciál a projevit svou osobitost.

V závěru roku 2004 byla s podporou státní dotace (v rámci rozvojového projektu ve spolupráci s AU3V) vybudována nová počítačová učebna U3V, která zároveň slouží jako internetová studovna pro všechny studenty UTB.

Akademický rok 2005/2006 přinesl další rozšíření a obohacení U3V na UTB. Nově vybudovaná učebna umožnila otevřít speciální cyklus zaměřený na informační technologie. Počet studijních oborů Univerzity třetího věku rozšířil o tři nové: k cyklu A - Technicko-

ekonomickému, B - Společensko-vědnímu a C - Výtvarná umění přibyly cykly D - Počítače v praxi, E - Média a komunikace a F - Astronomie. Největší zájem senioři projevili o výuku práce s počítačem. Nová počítačová učebna umožnila výuku realizovat pro 6 studijních skupin. Nárůst počtu posluchačů byl 20 % (celkem 351 posluchačů).

4.2.2 Současná struktura U3V na UTB ve Zlíně

Další rozvoj U3V na UTB přináší i akademický rok 2006/2007. Rada U3V přijala rozhodnutí nabízet seniorům stále nová témata. V zájmu toho, s ohledem na omezené prostorové, časové a další organizační možnosti, bylo rozhodnuto otevřít a zopakovat současné cykly opět s odstupem 1- 2 let, podle zájmu ze strany seniorské populace, a nově nabídnout témata rozšiřující a prohlubující původní cykly, resp. vybraná témata z cyklů A a B. Tak vznikly nové přednáškové cykly (rozhodnutím Rady je zachováno značení přednáškových cyklů velkými písmeny abecedy):

G – Minimum občanského a zdravotnického práva, kde se posluchači dovídají základní pravidla fungování právního státu i praktické rady pro vlastní použití.

H – O zdraví a psychice, tvořený přednáškami na téma: základy medicíny, poznání biologické stránky člověka, souvislost zdraví a psychiky a poznání, jak si co nejdéle udržet fyzickou i psychickou svěžest i ve vyšším věku.

I – Literárně hudební cyklus, nabízející poznání klasické a současné hudby, současné české literatury a přednášky na téma divadla a filmu.

Díky spolupráci s Knihovnou Kroměřížska byla U3V přiblížena i seniorům - obyvatelům Kroměříže a jejího okolí. V říjnu 2006 byla zahájena výuka společensko-vědních témat pro 25 posluchačů.

Opodstatněnost a přínos zvolené cesty potvrzují počty přihlášených posluchačů (Tab. 6.) a trvale vysoké procento účasti na přednáškách (80-95 %).

Tab. 6. Vývoj počtu studujících U3V na UTB

akad.rok: ročníky:	2002 / 2003		2003 / 2004		2004 / 2005		2005 / 2006		2006 / 2007	
	1.r.	2.r.	1.r.	2.r.	1.r.	2.r.	1.r.	2.r.	1.r.	2.r.
U3V ve Zlíně	119	0	86	92	125	82	201	105	218	163
Celkem	119		178		201		306		374	
U3V detaš.prac.	-	-	50	-	26	43	27	18	58	19
Celkem	119		228		276		351		458	

4.2.3 Další rozvoj v akademických letech 2007- 2009

S využitím obdobného principu – rozšiřovat témata, která seniorské posluchače nejvíce zaujala v minulosti, a také v souladu s rozvojem univerzity a vznikem nových fakult (Fakulta aplikované informatiky v r. 2006, Fakulta humanitních studií v r. 2007) a nových studijních oborů jsou pro následující akademický rok připravovány nové programy. Do aktivní spolupráce se více zapojili akademičtí pracovníci Fakulty technologické a připravili cyklus orientovaný na studijní předměty vyučované na této fakultě.

Nově připravované programy jsou:

J – Zdravý člověk, zdravá výživa, zdravá planeta - cyklus, který bude obsahovat přednášky i praktická cvičení z oblasti potravinářských technologií a ekologie.

K – Archeologie a etnologie - cyklus, který vyplynul ze zájmu o užší spolupráci s dalšími kulturně-vzdělávacími institucemi ve Zlíně a snahy podpořit poznávání regionu, jeho historie a kultury.

L – Internet a informační média - cyklus, který naváže a bude pokračováním cyklu D-Počítače v praxi.

M – Člověk a společnost - cyklus, který se vrací ke společensko-vědním tématům jednoho z prvních cyklů a rozvíjí je do samostatných semestrů: filozofie, psychologie, sociologie, pedagogika. Předpokladem v následujících letech bude dále tyto tématické oblasti - podle zájmu seniorů - prohlubovat.

K dalšímu rozvoji U3V na UTB ve Zlíně určitě přispěje aktivní spolupráce s ostatními univerzitami v rámci Asociace U3V. Již čtvrtým rokem se připravuje společný projekt, díky němuž U3V získávají finanční podporu své činnosti od MPSV. Náročný úkol koordinace celého 15 milionového grantu plní prezident asociace prof. Ing. Petr Vavřín, DrSc. z VUT v Brně v úzké spolupráci s prof. Ing. Romanem Prokopem, CSc., garantem U3V na UTB.

4.2.4 Metody a formy výuky na U3V

Studijní program U3V je od začátku realizován formou dvouletých přednáškových cyklů, které jsou členěny – obdobně jako univerzitní studium – do semestrů (4). Studenti U3V jsou na začátku studia slavnostně imatrikulováni za přítomnosti oficiálních představitelů UTB. Na závěr studia absolventi obdrží Osvědčení o absolvování Univerzity třetího věku.

Obsahově cykly úzce korespondují se studijními programy jednotlivých fakult UTB. Výuku vedou špičkoví akademičtí pracovníci univerzity, vybraná témata přednášejí i odborníci z jiných univerzit a z praxe. Přednášky jsou dvouhodinové, v intervalech 1 x za 14 dnů.

Přednášky U3V probíhají v moderně vybavené posluchárně, s využitím veškeré dostupné moderní techniky, pro 15 – 55 posluchačů.

Zájmem přednášejících je aktivní spoluúčast posluchačů. Aktivní zapojení podporuje také podmínka uzavřít semestr **seminární prací** na téma a v rozsahu podle pokynů vyučujících, obvykle libovolné téma z přednášek v rozsahu 3 až 8 stran. Po 7 přednáškách následuje na konci každého semestru **závěrečný seminář**, na kterém odborný garant cyklu vyhodnotí celý semestr a seminární práce posluchačů.

Většina cyklů je realizována formou přednášek, které mohou být doplňovány *exkurzemi* tématicky zaměřenými na obsah výuky. V tomto ohledu se ale odlišují cyklus C - Výtvarná umění a cyklus D – Počítače v praxi, které jsou orientovány na praktickou činnost.

Cyklus C – Výtvarná umění se svým obsahem blíží umělecky orientovanému studiu, v jeho něho mají posluchači možnost rozvíjet svůj tvůrčí potenciál při praktické práci v ateliérech Fakulty multimediálních komunikací, pod vedením kvalifikovaných pedagogů-umělců. Obsah cyklu tvoří dva semestry přednášek a dva semestry *praktické ateliérové tvorby* (Obr. 1.).

Obr. 1. Práce ve výtvarném ateliéru

V prvním roce jeho realizace zahájilo studium 46 posluchačů, část z nich ovšem práce v ateliéru odradila od pokračování. Na druhé straně ale absolvující posluchači iniciovali pokračování cyklu třetím – tzv. nastavbovým ročníkem, kde se věnují výhradně tvořivé činnosti. Posluchači pracují v ateliéru v omezeném počtu (max. 12 – 15 osob), jsou ve velmi úzkém vzájemném kontaktu mezi sebou i se svými lektory, což vede k vytváření velmi dobře sehraného kolektivu.

Cyklus D – Počítače v praxi již názvem napovídá, že výuku je potřebné realizovat formou *praktických cvičení* v malých skupinách, kde každý studující má k dispozici vlastní počítač v zájmu toho, aby měl možnost samostatně pracovat. (Obr. 2.).

Obr. 2. Práce v počítačové učebně

Posluchači v jednotlivých studijních skupinách se navzájem dobře znají, podporují se, pomáhají si. Jejich společný zájem o studium vyústil ve vytvoření neformální skupiny, která se setkává v učebně každý týden (mimo obvyklou výuku) a společně probírá a procvičuje nově naučené dovednosti. Podobně jako posluchači cyklu C vyvinuli aktivitu v zájmu toho, aby vznikl pokračující cyklus, který by jim umožnil prohlubovat jejich znalost praktického využití počítačové techniky a informačních technologií.

4.2.5 Trendy do budoucna

Příznivým pro další rozvoj seniorského vzdělávání na UTB je vzrůstající zájem posluchačů i absolventů o všechny možnosti, které jim univerzita může poskytnout. Senioři rozvíjejí své studijní aktivity již i mimo své „studijní povinnosti“, pomáhají s organizací exkurzí

navazujících na přednášená témata, pořádají si společná setkání v době mimo výuku, aktivně se zapojují do dění na univerzitě a přispívají k její popularizaci na veřejnosti. Jistě bude přínosné pro univerzitu i pro seniorské posluchače tyto jejich aktivity dále podporovat, využívat jejich potenciál, umožnit jim, aby formulovali své potřeby a požadavky, a zároveň vytvářet podmínky pro jejich aktivní účast při tvorbě a realizaci programů a projektů pro ně samotné.

Budoucnost U3V na UTB ve Zlíně vidím hlavně v orientaci na rozvoj aktivního přístupu ke studiu u posluchačů a v podporování rozvoje jejich tvůrčího potenciálu. K tomu by měl přispívat i rozvoj mezigenerační spolupráce mezi mladými studenty univerzity a seniory s cílem vzájemného předávání zkušeností.

Dalším zdrojem rozvoje aktivity bude připravovaný „klub posluchačů a absolventů U3V“, který vytvoří základ pro trvalý kontakt seniorů s univerzitou i mezi posluchači navzájem.

S myšlenkou na to, jak podpořit aktivní a tvořivou činnost seniorů, jsem připravovala průzkum zaměřený na zjištění jejich zájmů a zdrojů motivace, který obsahuje praktická část mé bakalářské práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM

Praktický výzkum byl realizován dotazníkovým šetřením mezi posluchači U3V na UTB během měsíců březen – duben 2007.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu bylo získání informací o U3V na UTB ve Zlíně a o posluchačích - seniorech, kteří ji navštěvují. Výsledky budou využity jako podklad pro návrhy na další rozvoj U3V, pro doporučení na výběr výukových metod a celkově pro tvorbu koncepce rozvoje U3V.

5.2 Předmět výzkumu

Předmětem výzkumu je U3V na UTB ve Zlíně: charakteristika skupiny seniorů, kteří se věnují studiu v přednáškových cyklech U3V, jejich původní vzdělání a motivace ke studiu, jejich zájem o studium a zvláště o aktivní formy studia, jejich postoje a názory na výuku v seminářích – v malých skupinách ve srovnání s přednáškami jako pasivnější formou vzdělávání.

5.3 Výzkumný problém

Výzkumný problém je formulován v několika otázkách:

1. Jaká je struktura posluchačů U3V na UTB ?
2. Co motivuje seniory ke studiu na U3V a ve vybraných cyklech ?
3. Jaké jsou postoje posluchačů U3V k obsahu a metodám uplatňovaným při výuce (postoje k aktivní formě výuky v seminářích v porovnání s pasivní formou přednášek) ?

5.4 Metoda výzkumu

Pro výzkum jsem použila metodu kvantitativní s využitím techniky dotazníkového šetření. Protože jsou výsledky plánovány pro praktické použití, lze říci, že se jedná o aplikovaný empirický výzkum.

Pro výzkum jsem jako nástroj použila dotazník vlastní konstrukce. Otázky jsem volila na základě osobních zkušeností s prací týkající se U3V na UTB a přímého kontaktu s dotazo-

vanou skupinou. Rozsah dotazníku – počet otázek - je poměrně vysoký, s ohledem na další využití výsledků ankety pro potřeby U3V na UTB a také s ohledem na možnost elektronického zpracování. Odpovědi respondenti uváděli na speciální odpovědní archy, který byly skenovány a dále elektronicky zpracovány. Výsledkem měření jsou absolutní četnosti jednotlivých odpovědí na dané otázky, které jsou dále přepočteny na četnosti relativní (v %) a slovně interpretovány.

Dotazník byl distribuován osobně přímo posluchačům na začátku jejich výuky (přednášky, které se účastnili), s ústním vysvětlením účelu a cíle výzkumu a způsobu vyplňování odpovědního archu. Přítomní posluchači vyplňovali dotazník ihned, resp. do konce výuky. Nepřítomní posluchači obdrželi dotazník poštou.

Návratnost dotazníku vzhledem k celkovému počtu evidovaných posluchačů na U3V ve Zlíně (bez zahrnutí detašovaných pracovišť) byla 77,5 %.

Protože již několik let pracuji jako referent pro organizaci U3V na UTB, jsem v neustálém osobním kontaktu s posluchači. Tato skutečnost mi umožnila průběžně zjišťovat postoje seniorů také prostřednictvím osobních rozhovorů.

5.4.1 Dotazník

Dotazník tvoří tři skupiny otázek:

A/ Otázky pro všechny posluchače, charakterizující cílovou skupinu jako celek, jejich postoje a zájmy, celkem 25 uzavřených dichotomických nebo polytomických otázek. Na závěr – na doplnění - byla zařazena zvláštní otevřená otázka, kde měli respondenti možnost uvést vlastními slovy svůj osobní postoj a hodnocení.

B/ Otázky určené speciálně pro posluchače cyklu C – Výtvarná umění, jako cyklu, který tvoří částečně přednášky a částečně aktivní tvůrčí práce v ateliérech ve 2. ročníku, a výhradně tvůrčí ateliérová práce ve 3.- nástavbovém ročníku. Při práci v ateliérech probíhá výuka v malých skupinách (max. 15 studentů). Tuto skupinu otázek tvoří celkem 9 uzavřených dichotomických nebo polytomických otázek

C/ Otázky určené speciálně pro posluchače cyklu D – Počítače v praxi, který je tvořen výhradně semináři, kde posluchači aktivně a samostatně (pod odborným vedením) pracují na počítačích v malých skupinách (max. 15-17 studentů). Tato skupina otázek obsahuje celkem 8 uzavřených dichotomických nebo polytomických otázek.

Na každou otázku bylo možné vybrat pouze jednu odpověď – posluchači volili možnost, která byla z jejich hlediska nejužitečnější anebo nejdůležitější.

Vzor dotazníku spolu s odpovědním archem je uveden v příloze (P I a P II).

5.5 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tohoto výzkumu je zároveň vzorkem základním. Mým záměrem bylo oslovit a získat informace pro výzkum od všech posluchačů U3V na UTB, studujících v akademickém roce 2006/07. Celkový počet evidovaných studujících seniorů na UTB ve Zlíně je 374. Při dotazníkovém šetření jsem získala 290 odpovědí (77,5 % dotázaných).

Počty získaných odpovědí podle jednotlivých cyklů:

Cyklus B - Společensko-vědní:	32 odpovědí (84 % všech studujících v cyklu)
Cyklus C - Výtvarná umění:	22 odpovědí (79 % všech studujících v cyklu)
Cyklus D - Počítače v praxi:	111 odpovědí (72 % všech studujících v cyklu)
Cyklus E - Média a komunikace:	3 odpovědi (43 % všech studujících v cyklu)
Cyklus F – Astronomie:	14 odpovědí (100 % všech studujících v cyklu)
Cyklus G - Minimum občanského a zdravotnického práva:	
	19 odpovědí (61 % všech studujících v cyklu)
Cyklus H - O zdraví a psychice:	44 odpovědí (81 % všech studujících v cyklu)
Cyklus I - Literárně-hudební:	32 odpovědí (84 % všech studujících v cyklu)

V rámci celého zkoumaného vzorku tvořili:

- 54 % posluchači cyklů s větším podílem pasivní formy studia (přednáškové cykly B, E, F, G, H, I),
- 46 % posluchači cyklů s aktivní formou studia (ateliérová tvorba a praktická cvičení v cyklech C a D).

5.5.1 Charakteristika zkoumaného vzorku

Charakteristika mnou zkoumaného vzorku, tj. posluchačů U3V na UTB ve Zlíně je dána výsledky úvodních otázek z části A) dotazníku předloženého posluchačům U3V.

Výsledek odpovědí na první otázku charakterizuje poměr mužů a žen studujících na U3V (Tab. 7.).

Tab. 7. Otázka 1: „Jste muž – žena“

ot. 1	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) žena	237	82
b) muž	53	18
celkem	290	100

Tento výsledek napovídá, že o studium na U3V mají větší zájem ženy, co může být dáno tím, že většina posluchačů je ve věku 60 – 65 let, kdy mnoho mužů ještě aktivně pracuje. Věkovou strukturu znázorňuje následující přehled (Tab.8.).

Tab. 8. Otázka 2: „Váš věk“

ot. 2	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) méně než 60	46	16
b) 60 - 65	120	41
c) 66 - 70	75	26
d) 71 - 80	46	16
e) 81 a více	3	1
celkem	290	100

V dalším textu (kap. 5.6.1) v souvislosti se zjišťováním motivace ke studiu uvádím ještě další charakteristiky zkoumaného vzorku:

- rodinné zázemí respondentů: pouze 29 % jsou osaměle žijící důchodci (Tab. 10.),
- vzdělanostní struktura: střední a vyšší odborné vzdělání má 80 % respondentů, vysokoškolské vzdělání 20 % (Tab. 12.).

Převažujícím typem vzdělání je technické: 38 % (Tab. 9.).

Tab. 9. Otázka 6: „Vaše vzdělání“

ot. 6	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) technické vzdělání	109	38
b) ekonomické nebo právní	68	23
c) umělecké	1	0
d) učitelské	59	20
e) humanitní jiné	50	17
neodpověděli	3	1
celkem	290	100

5.6 Vyhodnocení dotazníku

5.6.1 A/ Otázky zjišťující postoje všech respondentů resp. posluchačů U3V

Motivace posluchačů

Seniorské studium je někdy prezentováno jako především společenská záležitost. Otázka 3 (Tab. 10.) zjišťující rodinné zázemí respondentů byla položena s cílem potvrdit resp. vyvrátit názor, že o U3V mají zájem především osaměle žijící senioři z důvodu hledání společenských kontaktů. Tento názor se sice jednoznačně nepotvrdil, ale skutečností je, že procento seniorů žijících v širší rodině (s dětmi a vnoučaty) je téměř zanedbatelné.

Tab. 10. Otázka 3: „Rodinný stav resp. Vaše rodinná situace“

ot. 3	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) osaměle žijící	83	29
b) žijící s partnerem	167	58
c) žijící sám, ale s rodinou dětí	23	8
d) žijící s partnerem a s rodinou dětí	17	6
celkem	290	100

Otázka 4, zjišťující o kolik dětí respondent pečoval, byla položena s cílem porovnat výsledek odpovědí s další z následujících otázek – jestli měl respondent dostatek času věnovat se studiu případně svým zálibám (Tab. 13.) s předpokladem, že v souvislosti s péčí o větší rodinu zbývá člověku méně času na osobní zájmy. Ovšem pouze 12 % respondentů odpovědělo, že v minulosti nestudovali z důvodu péče o rodinu (Tab. 11.).

Tab. 11. Otázka 4: „Počet Vašich dětí“

ot. 4	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) 1 dítě	60	21
b) 2 děti	174	60
c) 3 děti	40	14
d) 4 a více dětí	6	2
e) bezdětní	10	3
celkem	290	100

Vzdělanostní strukturu posluchačů U3V znázorňují četnosti odpovědí (Tab.12.). Pokud shrneme odpovědi do dvou skupin: 1. střední a vyšší odborné vzdělání

2. vysokoškolské a univerzitní vzdělání,

dostaneme výrazný poměr 80 % ke 20 %, co může mluvit ve prospěch potvrzení domněnky, že U3V je pro seniory jakousi náhradou za nemožnost studia v minulosti. Také je ovšem možné vysvětlení, že vzdělanost v seniorské populaci obecně je nižší než u generace jejich dětí a vnuků.

Tab. 12. Otázka 5: „Vaše nejvyšší dosažené vzdělání“

ot. 5	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) středoškolské bez maturity	32	11
b) středoškolské s maturitou	156	54
c) vyšší odborné	43	15
d) vysokoškolské s titulem Mgr., Ing.	49	17
e) vysokoškolské s titulem dr.	10	3
celkem	290	100

K otázce 13 přímo zjišťující důvod vedoucí k rozhodnutí pro studium na U3V se mnozí respondenti ústně vyjadřovali, že by rádi uvedli důvodů více. Při nutnosti vybrat odpověď pouze jednu volili v 26 % formulaci o zájmu získávat informace z jim neznámých oborů. Studium jako pouhé vyplnění volného času vnímá 7 % respondentů, jako výhradně společenská záležitost a zdroj společenských kontaktů je U3V pro zanedbatelnou skupinu – pouze 2 % posluchačů. Významnou motivací je získání „dalšího vzdělání“, ke kterému v minulosti neměli možnost - 17 % odpovědí, a dostatek volného času v současnosti (například proto, že již odrostly a osamostatnily se děti) ve 12 % odpovědí (Tab. 13.).

Tab. 13. Otázka 13: „Uved'te hlavní důvod, proč jste se rozhodl/a pro studium na U3V“

ot. 13	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) získat informace z oboru dosud neznámého	76	26
b) získat nové inf. z oboru, ve kt.jsem pracoval	26	9
c) vynahradit si nemožnost studovat v minulosti	48	17
d) získat nové společenské kontakty	5	2
e) vyplnit volný čas	19	7
f) až teď mám dost času pro sebe (dosud péče o rod.)	36	12
g) přesvědčili mne známí, přátelé	4	1
h) přání "zkusit něco nového"	55	19
i) studium předst.jistou společ. nebo osobní prestiž	21	7
celkem	290	100

Jaký je zájem o studium, názorně vyjadřuje i výsledek odpovědí na otázku 14 (Tab. 14.), kde 57 % odpovídajících posluchačů vyjádřilo přetrvávající zájem o studium ve zvoleném oboru. Pro 33 % respondentů je motivující možnost vybírat stále nová témata.

Tab. 14. Otázka 14: „Jak byste popsal svou motivaci k vytrvání ve studiu na U3V resp. k dalšímu studiu ?“

ot. 14	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) obor mne zaujal, mám zájem pokračovat v něm	165	57
b) zaujal mne další obor, chci studovat v jiném cyklu	97	33
c) chci pokračovat, abych si udržel společ. kontakty	20	7
neodpověděli	8	3
celkem	290	100

Postoj posluchačů k metodám – formám výuky a k přístupu lektorů

Na některých jiných U3V se uplatňuje trend výuky formou aktivního zapojování posluchačů do práce v seminářích. Na otázku 17 (Tab. 15.), týkající se formy výuky, respondenti v 64 % odpovídali volbou odpovědi a) účast na přednáškách.

Tab. 15. Otázka 17: „Jaký způsob výuky Vám více vyhovuje ?“

ot. 17	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) účast na přednáškách	186	64
b) aktivní praktická činnost	100	34
neodpověděli	4	1
celkem	290	100

Aktivnější zapojení formou práce v menších seminárních skupinách (Tab. 16.) by volilo především jako doplněk k přednáškám 47 % posluchačů.. Jednoznačně odmítá aktivní semináře až 10 % respondentů, to znamená že jednoznačně upřednostňují pasivní účast na přednáškách.

Tab. 16. Otázka 18: „Měl/a byste zájem o aktivní účast v seminářích ?“

ot. 18	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) ano, mám zájem o semináře (aktivní práce ve skupině)	67	23
b) ano, ale pouze jako doplnění přednášek	135	47
c) ne	28	10
d) nevím (neumím si představit)	60	21
celkem	290	100

Postoj seniorů k aktivním formám studia lze vyjádřit i jejich vztahem k povinnosti na závěr každého semestru napsat a odevzdat seminární práci – na téma a v rozsahu podle pokynů vyučujících, obvykle libovolné téma z přednášek v rozsahu 3 až 8 stran. Názor na tento úkol vyjádřili dotázaní v odpovědích na otázku 19 (Tab.17.).

Tab. 17. Otázka 19: „Jaký je Váš postoj k psaní seminárních prací ?“

ot. 19	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) je to pro mne velmi zajímavé a přínosné	70	24
b) považuji za přínosné	112	39
c) může být přínosné, ale zatěžuje mne to	59	20
d) považuji za zbytečné, je to jen nutná povinnost	40	14
e) na závěr studia by se měla psát rozsáhlejší práce	4	1
neodpověděli	5	2
celkem	290	100

Pro 39 % posluchačů je psaní seminární práce přínosné, pro 24 % velmi zajímavé a přínosné, 14 % považuje tuto formu aktivního studia za zbytečnou.

Na doplňující otázku 20 „Jakým způsobem přistupujete k psaní seminární práce“ 46% posluchačů odpovědělo, že si téma důkladně nastudují a pak píše vlastní úvahu, 31 % uvedlo možnost, že při psaní seminární práce čerpají pouze z literatury.

Při výuce je velmi významný také osobnost pedagoga, který má možnost svým přístupem posluchače motivovat k aktivnějšímu zapojení. Vyjádření postoje posluchačů k lektorům a jejich přístupu je dáno otázkou 21 (Tab. 18.).

Tab. 18 Otázka 21: „Jak jste spokojen/a s přístupem a kvalitou lektorů ?“

ot. 21	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) přednášející jsou kvalifikovaní odborníci	156	54
b) přednášející mají porozumění pro seniorské posluchače	125	43
c) přednášející nedokáží posluchače zaujmout	5	2
neodpověděli	4	1
celkem	290	100

Postoj posluchačů k obsahu výuky

Hodnocení obsahu výuky, resp. témat, která se na U3V na UTB vyučují vyjadřují výsledky sčítání odpovědí na otázku 22 (Tab. 19.).

Tab. 19. Otázka 22: „Jak jste spokojen s tématy přednášek v cyklu, který navštěvujete ?“

ot. 22	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) témata jsou velmi zajímavá a kvalitní	242	83
b) témata jsou průměrná	24	8
c) témata jsou nezajímavá	0	0
d) témata jsou zajímavá, ale příliš odborná	17	6
neodpověděli	7	2
celkem	290	100

Vzhledem k tomu, že první cykly na U3V byly velmi různorodé a současné nově tvořené cykly se začínají formovat jako více specializované na určité vědní oblasti – jednu nebo několik souvisejících, zajímal mne postoj posluchačů k tomuto trendu. Výsledkem je zjištění, že posluchači vítají širokou a pestrou nabídku – 52 % kladných odpovědí a 33 % kladných odpovědí se zdůrazněním „velmi“ (Tab. 20.).

Tab. 20. Otázka 23: „Vyhovuje Vám současný trend vývoje U3V – orientace na speciální témata ?“

ot. 23	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) ano, velmi vítám	95	33
a) ano, nabídka je široká a můžu si vybrat	151	52
c) nemám vyhraněný postoj	44	15
d) ne	0	0
celkem	290	100

Zájem o současnou případně i budoucí obsahovou náplň výuky jsem zjišťovala otázkou 16 (Tab. 21.).

Tab. 21. Otázka 16: „Jaký obor studia Vás zajímá (v současnosti, příp. do budoucna) ?“

ot. 16	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) filozofie, psychologie, sociologie	69	24
b) vědy o umění	57	20
c) cizí jazyky	42	14
d) témata z technických oborů	22	8
e) témata ze zdravotnictví	29	10
f) témata související se seniorským věkem	31	11
g) témata související se životním prostředím	21	7
h) témata související se současnou ekonomikou	2	1
i) témata související s aktuálním politickým děním	4	1
neodpověděli	13	4
celkem	290	100

Výsledkem je potvrzení osobní zkušenosti, že obecně posluchače nejvíce zajímají témata společensko-vědní, resp. humanitní (filozofie, psychologie, sociologie a vědy o umění) a to ve 44 % odpovědí v součtu. Nízkou atraktivitu ekonomických a politických témat potvrdil již v minulosti nezájem seniorů o cyklus A – Technicko-ekonomický, který z tohoto důvodu již druhý rok vůbec nebyl otevřen.

Celkové hodnocení U3V na UTB ve Zlíně

Souhrnné zhodnocení postoje posluchačů k U3V na UTB je vyjádřeno četností odpovědí na otázku 24 (Tab. 22.).

Tab. 22. Otázka 24: „Jakou úroveň má podle Vašeho názoru U3V na UTB ?“

ot. 24	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) úroveň U3V na UTB je výborná	97	33
b) úroveň U3V na UTB je velmi dobrá	144	50
c) úroveň U3V na UTB je spíše dobrá	25	9
d) úroveň U3V na UTB je průměrná	7	2
e) úroveň U3V na UTB je spíše slabší	2	1
f) nevím, nedokáži posoudit	11	4
neodpověděli	4	1
celkem	290	100

Další zjišťovanou skutečností byla informovanost posluchačů o jiných U3V (Tab. 23.).

Tab. 23. Otázka 25: „Máte informace o jiných U3V např. od svých známých, z tisku ?“

ot. 25	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) ano, mám informace o jiných U3V	121	42
b) ne, nemám informace o jiných U3V	166	57
neodpověděli	3	1
celkem	290	100

Výsledek celkového hodnocení – 83 % „výborná a velmi dobrá úroveň U3V na UTB ve Zlíně“ je potěšující, v potaz je ovšem nutné také vzít 57 - procentní neznalost jiných U3V, takže výsledek je dán více subjektivním pocitem posluchačů U3V na UTB ve Zlíně než objektivním porovnáváním.

Doplňující otázka: Slovní hodnocení přínosu U3V

Na závěr dotazníku v části A) měli posluchači možnost se vlastními slovy vyjádřit k otázce „Co Vám studium na U3V přináší a proč je pro Vás významné“. Většina respondentů na tuto otázku neodpovídala (pouze 48 %), případně sdělovali svůj komentář ústně. Odpovědi

byly vesměs v kladném smyslu, nejčastěji opakované formulace lze shrnout do těchto bodů:

- nové obory a nové vědomosti,
- využití nových poznatků v praxi,
- kontakt s novinkami (v oborech známých z dřívějšího),
- nové prostředí, společenský kontakt, kolektiv, přátelé,
- společenská prestiž,
- trénink paměti, zlepšení pozornosti, trpělivosti, omlazení, ozdravení,
- samostatnost, soběstačnost, srovnání s ostatními, sebepoznání, posílení sebevědomí.

V několika odpovědích se ovšem objevil i požadavek na zvýšení náročnosti studia, požadováno bylo:

- větší propojení s praxí,
- méně informací, více do hloubky,
- více informací týkajících se seniorského věku,
- více času na diskuse, na možnost předávání si zkušeností,
- více času na rozvinutí témat,
- náročnější studium, ne jen pasivní účast na přednáškách,
- „potřeba úkolů“ z důvodu záliby ve psaní.

Pro názornost některé vybrané zajímavé formulace uvádím v příloze (P III).

5.6.2 B/ Otázky zjišťující postoje posluchačů cyklu C – Výtvarná umění

Na dotazníkovou anketu odpovídalo celkem 22 posluchačů studujících v současnosti v cyklu C - Výtvarná umění, 4 respondenti ale neodpověděli na otázky z části B dotazníku, vztahující se konkrétně k výtvarnému cyklu. Z 18 posluchačů, kteří zodpověděli otázky částí A i B, bylo 8 posluchačů z druhého ročníku (celkem studuje v tomto ročníku 15 posluchačů) a 10 posluchačů z 3. – nástavbového ročníku (kde celkem studuje 12 posluchačů).

Z 18 dotázaných seniorů – posluchačů cyklu C se 56 % tvořivou činností nikdy nezabývalo, 28 % se tvořivou činností zabývalo ve svém zaměstnání (podle výsledku otázky 27).

Motivace posluchačů

Z rozhovorů v rámci osobních kontaktů s posluchači v minulých letech se ukazovalo, že jejich motivace k přihlášení se ke studiu v tomto cyklu byla velmi nejednoznačná. Často to byl zájem o přednášky o umění a během práce v ateliérech se již necítili dobře a studium opustili. Ve skupině současných posluchačů tohoto cyklu, kteří již postoupili do 2. ročníku anebo byli vybráni do nástavbového ročníku, se na základě odpovědí na otázku č. 28 „Co Vás motivovalo k přihlášení se do tohoto oboru“ ukázalo, že 50 % z nich se stejnou měrou zajímá jak o teoretickou část výuky tak o praktickou výuku, nelze říci že by jednoznačně upřednostňovali aktivní tvořivou činnost (Tab. 24.).

Tab. 24. Otázka 28 „Co Vás motivovalo k přihlášení do tohoto oboru ?“

ot. 28	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) zájem o přednášky stejně jako o práci v ateliéru	9	50
b) především přednášky, prakt. práce jsem se obával	2	11
c) zájem o obor celkem, nevěděl jsem co mne čeká	5	28
d) potřeba rozvíjet talent, kt.u sebe předpokládám	2	11
e) potřeba doplnit si vzdělání	0	0
Celkem	18	100

Na výraznou motivaci k tvořivé práci v ateliéru ale na druhé straně ukazuje fakt, že absolventi předchozího běhu tohoto cyklu (končícího v akad. roce 2005/06) z vlastní iniciativy a zájmu požádali o to, aby se pro ně připravil pokračovací ročník. Z 36 absolventů 18 projeвило zájem o pokračování ve studiu v nástavbovém ročníku, do kterého pak bylo akad. sochařem Bořkem Zemanem jako lektorem tohoto cyklu vybráno 12 zájemců o studium v akad. roce 2006/07. Motivaci k dalšímu nástavbovému studiu, které tvoří výhradně tvořivá práce v ateliéru jednoznačně znázorňují četnosti odpovědí na otázku 30 (Tab. 25.)

Tab. 25. Otázka 30: Máte zájem o pokračování ve své tvořivé činnosti formou účasti v nástavbovém ročníku ?“

ot. 30	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) ano, mám zájem o pokračování v nástavb.ročníku	15	83
b) ne, nemám zájem o pokračování	3	17
Celkem	18	100

Významným motivujícím činitelem je zcela jistě také osobnost lektora, jeho přístup a porozumění pro seniorské posluchače, jeho schopnost je motivovat k další práci. Až 89 % respondentů uvedlo, že lektor je v postoji ke studiu v cyklu C silně motivuje. (Tab. 27.)

Postoj posluchačů k metodám – formám výuky a k přístupu lektorů

Při formulování otázek 31 „Navštěvujete i jiný cyklus U3V ?“, 32 „Pokud ano, upřednostňujete cyklus C ?“ a 33 „Pokud je to cyklus C, zkuste porovnat, proč“, jsem vycházela z předpokladu, že posluchači upřednostňují aktivní tvořivou činnost, práci v menším kolektivu s přátelštější atmosférou v cyklu C oproti jiným, přednáškovým cyklům. Tento předpoklad se mi nepodařilo ověřit, protože výsledky četností jednotlivých odpovědí napovídají, že respondenti otázky nepochopili, resp. otázky nebyly dostatečně zřetelně formulovány. Nicméně pokud budu otázku č. 33 vnímat jako hodnocení cyklu C, resp. zdůvodnění, proč si posluchači tento cyklus zvolili a v čem vidí jeho přednosti oproti jiným – přednáškovým cyklům, bude výsledkem zjištění, že pro posluchače je možnost aktivní tvořivé činnosti významná, ale zvláště vysoce je hodnocena atmosféra v malém kolektivu s přímým, osobním kontaktem s lektorem.

Zájem o tvořivou činnost je vyjádřen odpověďmi na otázku 29 (Tab. 26.)

Tab. 26. Otázka 29: „Jak byste popsal/a Váš vztah k praktické práci v ateliéru ?“

ot. 29	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) dále rozvíjím své přirozené vlohy	2	11
b) rozvíjím své přirozené vlohy, tuto možnost jsem doposud neměl	4	22
c) poznal jsem, že mám jisté předpoklady k tvořivé činnosti, o kterých jsem nevěděl	3	17
d) zkusil jsem něco, co jsem v životě nedělal, a dále se budu zabývat tvořivou činností	3	17
e) zkusil jsem, co jsem v životě nedělal, ale dále se nebudu tvořivou činností zabývat	0	0
f) líbí se mi přátelská atmosféra v kolektivu	2	11
g) tvořivá činnost mi dává pocit seberealizace	2	11
h) tvořivá činnost mi pomohla v osobním rozvoji - překonat samotu/nemoc, zvýšit sebevědomí, ...	2	11
Celkem	18	100

Pokud shrneme četnosti odpovědí b) a c) jako společnou formulaci „mám talent, který jsem dosud nerozvíjel“, relativní četnost bude 39 %. Tento výsledek lze interpretovat jako zjiš-

tění, že pro velkou část posluchačů byla účast ve studiu formou aktivní tvořivé práce významným přínosem k rozvoji jejich schopností, pro dalších 11 % posluchačů je U3V možností dalšího rozvoje a prohlubování jejich talentu, pro 17 % je toto studium novou zkušeností a inspirací do dalšího života.

Významnost vlivu lektora více, než četnost odpovědí v otázce 29 (Tab. 26.), znázorňuje výsledek otázky 34 (Tab. 27.).

Tab. 27. Otázka 34: „Jaký vliv na Váš postoj ke studiu v tomto cyklu má přístup a osobnost lektora?“

ot. 34	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) velmi významnou-lektor mne silně motivuje	16	89
b) průměrnou-vliv lektora není pro mne podstatný	0	0
c) lektor mne nemotivuje	0	0
Neodpověděli	2	11
Celkem	18	100

Postoj posluchačů k obsahu výuky

Postoj posluchačů k obsahu výuky je vyjádřen zároveň s jejich motivací v odpovědích na otázku 28: 50 % posluchačů se zajímá stejně tak o přednášky – pasivní formu studia, jako o praktické semináře v ateliérech – aktivní formu studia.

Doplňující otázka: Slovní hodnocení přínosu U3V

V slovním hodnocení přínosu studia v cyklu C posluchači nejvíce vyjadřovali ocenění možnosti tvůrčí práce v ateliéru, ale zároveň také získání nových poznatků v rámci přednášek v oboru, který byl pro ně většinou neznámý. Některá hodnocení byla spíše nekonkrétní, vyjadřující především velmi kladné pocity. Pro názornost uvádím dva příklady zajímavých rozsáhlejších formulací v příloze (P IV, P V).

5.6.3 C/ Otázky zjišťující postoje posluchačů cyklu D – Počítače v praxi

Na dotazníkovou anketu odpovídalo celkem 111 posluchačů studujících v současnosti v cyklu D - Počítače v praxi, z toho 50 v prvním ročníku studia a 61 ve druhém ročníku.

Motivace posluchačů

V odpovědích na otázku 38 posluchači uváděli svoji úroveň znalosti práce s počítačem. Je zajímavé zjištění, že převážná většina z nich jsou začátečníci – 52 % (odpovědi a) + b) Tab. 28.). Právě této skutečnosti odpovídá výsledek otázky týkající se na jejich motivaci k rozhodnutí přihlásit se do cyklu D (Tab. 29.).

Tab. 28. Otázka 38: „Když jste se do cyklu hlásil, byl/a jste:“

ot. 38	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) naprostý začátečník, nikdy jsem se s PC nesetkal	15	14
b) začátečník	42	38
c) mírně pokročilý	31	28
d) pokročilý uživatel	4	4
e) s PC jsem pracoval ve svém zaměstnání	19	17
Celkem	111	100

Tab. 29. Otázka 37: „Co Vás motivovalo k přihlášení se do tohoto cyklu?“

ot. 37	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) naučit se práci s PC, vidím výhody jeho prakt. využití například pro kontakt s rodinou	28	25
b) naučit se práci s PC, vidím výhody jeho prakt. využití, zpestření vol. času, získávání informací	28	25
c) obeznamit se s PC, "držet krok s dobou"	16	14
d) naučit se lépe ovládat PC	20	18
e) naučit se speciální dovednosti při práci s PC	18	16
f) přesvědčili mne děti, známí	1	1
Celkem	111	100

Otázka 36 zjišťovala zájem posluchačů o nově připravovaný dvouletý cyklus zaměřený na výuku práce s počítačem, navazující na současný cyklus D Počítače v praxi (Tab. 30.)

Tab. 30. Otázka 36: Máte zájem o pokračování ve studiu v dalším – pokračovacím cyklu?“

ot. 36	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) ano, mám zájem pokračovat	85	77
b) ne, nemám zájem pokračovat	9	8
c) ještě nevím	17	15
Celkem	111	100

Iniciátory přípravy pokračovacího cyklu byli právě sami posluchači druhého ročníku, kteří zároveň připravili i náměty k obsahu výuky v tomto pokračovacím cyklu. Domnívám se, že důležitou roli v jejich motivaci hraje právě aktivní činnost při výuce, přímý, motivující

kontakt s lektorem a kolektiv. Posluchači vytvořili v jednotlivých skupinách sehrané kolektivy, ve kterých si při výuce ale i mimo ni vzájemně radí, pomáhají, podporují se.

Postoj posluchačů k metodám – formám výuky a k přístupu lektorů

Při formulování otázek 29 „Navštěvujete i jiný cyklus U3V ?“, 40 „Pokud ano, upřednostňujete cyklus D ?“ a 41 „Pokud je to cyklus D, zkuste porovnat, proč“ jsem vycházela (obdobně jako u cyklu C) z předpokladu, že posluchači upřednostňují aktivní formu studia v menším kolektivu s přátelštější atmosférou v cyklu D oproti jiným, přednáškovým cyklům. Tento předpoklad se mi nepodařilo ověřit, protože výsledky četností jednotlivých odpovědí napovídají, že respondenti otázky nepochopili, resp. otázky nebyly dostatečně zřetelně formulovány. Odpovědi na otázku 41 ale lze vnímat jako hodnocení cyklu D, resp. proč si posluchači tento cyklus zvolili a v čem vidí přednosti cyklu D oproti jiným (přednáškovým) cyklům. Jako to, co v tomto cyklu nejvíce oceňují, uvádí téměř 50 % posluchačů možnost praktického využití získaných dovedností. Zajímavé je také poznání, že z nabídnutých možných odpovědí 17 % posluchačů uvedlo menší kolektiv s přátelskou atmosférou (Tab. 31.)

Tab. 31. Otázka 41: „Pokud je to cyklus D, zkuste porovnat, proč“

ot. 41	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) v cyklu D mám možnost aktivní činnosti	13	12
b) v cyklu D vidím a vnímám své nové pokroky	13	12
c) získané poznatky a dovednosti mohu opravdu aktivně využívat ve svém životě (včetně odp.e/)	52	47
d) v cyklu D je menší kolektiv, přátelská atmosféra, přímý kontakt s lektorem	19	17
Neodpověděli	14	12
Celkem	111	100

Vztah posluchačů k lektorovi je zkoumán otázkou 42 (Tab. 32.).

Tab. 32. Otázka 42: „Jaký vliv na Váš postoj ke studiu má přístup a osobnost lektora?“

ot. 42	absolutní četnost	relat.četnost v %
a) velmi významnou -lektor mne silně motivuje	80	72
b) průměrnou-vliv lektora není pro mne podstatný	25	23
c) lektor mne nemotivuje	5	5
Neodpověděli	1	1
Celkem	111	100

Výsledek – 72 % odpovědí uvádějících vliv lektora jako velmi významný v kladném smyslu je vyjádřením skutečnosti, že lektor je zcela nepochybně významným motivačním faktorem.

Postoj posluchačů k obsahu výuky

Tento postoj seniorů studujících v cyklu D lze vyjádřit v podstatě výsledkem plynoucím z odpovědí na otázku 41, z něhož je zřejmé, že studium je pro ně smysluplné, získané poznatky a dovednosti mohou aktivně využívat ve svém životě.

Doplňující otázka: slovní hodnocení přínosu U3V

Ve slovním hodnocení posluchači uváděli jako velmi přínosné:

- možnost praktického využití získaných znalostí a dovedností,
- skutečnost, že nezaostávají a „drží krok s dobou“,
- družná atmosféra, menší spolupracující kolektiv,
- přímý osobní kontakt s lektorem.

Jako příklad jsou uvedena dvě písemná vyjádření v příloze (P VI, PVII).

5.7 Výsledek výzkumu

5.7.1 Struktura posluchačů U3V na UTB ve Zlíně

Z výsledků výzkumu vyplynuly tyto skutečnosti:

Základními rysy struktury posluchačů jsou velmi výrazná převaha žen a průměrný věk posluchačů 65,4 let.

Vzdělanostní strukturu lze charakterizovat poměrem 80 % posluchačů se středním a vyšším odborným vzděláním a 20 % posluchačů s vysokoškolským a univerzitním vzděláním.

Tento poměr koresponduje s názorem, že studiem ve vyšším věku si senioři vynahrazují nemožnost studovat vysokou školu v minulosti.

Převažujícím typem vzdělání je technické (38 %), v nižší míře ekonomické (23 %) a pedagogické vzdělání (20 %).

Profesí před odchodem do důchodu byla v nejvyšší míře práce v technické oblasti (26 %), v přibližně stejné míře práce v administrativě a ve školství (po 22 %).

Více než polovina posluchačů (56 %) si ke studiu vybrala jiný obor, než jaká byla jejich profesní orientace, resp. obor, kterému se z různých důvodů nemohli věnovat.

5.7.2 Motivace seniorů ke studiu na U3V a ve vybraných cyklech

U3V se často prezentují jako zdroj společenských kontaktů, jako forma předcházení sociální exkluzi seniorské populace. Výsledek výzkumu tento názor rozhodně nepotvrdil, naopak vícenásobně se prokázal zájem seniorů o nové poznatky, které jim studium přináší: 45 % respondentů (19 % zájem zkusit něco nového, 26 % zájem o získání nových informací). Podobně je potvrzením této skutečnosti 56 % odpovědí „tento obor (který jsem si vybral) mne zajímal, ale neměl jsem možnost se jím zabývat“.

Výzkum nepotvrdil, že by ke studiu byli motivováni osaměle žijící senioři jako k prostředku pro saturaci potřeby společenských kontaktů. Dalším poznatkem je skutečnost, že mezi posluchači je malé procento seniorů žijících se širší rodinou (dětmi a vnoučaty). Snad by bylo zajímavé tuto skutečnost hlouběji prozkoumat, protože může vzniknout dojem, že důvodem může být jejich zaneprázdněnost kvůli zapojení do péče o vnoučata, ale také skutečnost, že současným trendem je osamostatňování mladých rodin.

Na základě vlastního poznání prostředí U3V jsem dospěla k závěru, že výraznou motivací ke studiu je „náhrada“ studia ze dvou důvodů:

1. nebyla možnost nebo zájem studovat v minulosti (úvaha na základě převahy středoškolsky vzdělaných posluchačů),
2. nebyly podmínky pro studium z důvodu péče o rodinu (úvaha na základě početní převahy žen).

Domněnku, že motivací ke studiu na U3V je vynahrazování si nemožnosti studia v minulosti potvrzuje 17 % respondentů, ovšem péči o rodinu jako důvod, proč posluchač v minulosti nestudoval, uvedlo pouze 12 % respondentů. Názor o dodatečném získání „vzdělání na univerzitní úrovni“ podporuje také výrazný poměr 80 % ke 20 % mezi středoškolsky a vysokoškolsky vzdělanými posluchači. Ale je nutné zohlednit také skutečnost, že v době, kdy dospívala současná generace seniorů, nebylo vysokoškolské vzdělání tak běž-

né, jako je pro generaci jejich dětí a vnuků. K ověření těchto domněnek by byl potřebný výzkum v širší seniorské populaci.

Dalším motivačním faktorem je rodina, jejíž podporu potvrdilo 51 % posluchačů. Překvapující je pro mne poměrně malá míra „výrazné motivace“ ze strany rodiny (pouze 16 %). Osobně jsem se ale setkala i se skutečností, že se posluchač setkával v rodině s naprostým nepochopením až odmítáním jeho studia. V současnosti znám případ posluchače, který své studium z obavy, že nebude pochopen, již třetí rok před svou rodinou tají. Přesto ale osobně sděluje, že studium je pro něj nesmírným obohacením, že ho doslovně uvedeno „udržuje při životě“.

Zvláště lze charakterizovat motivaci ke studiu v cyklech C – Výtvarná umění a D - Počítače v praxi:

V cyklu C je to často „objevení skrytých vloh“ za silné podpory, s výraznou motivací ze strany lektora. Právě jeho vliv pomáhá překonávat obavu a nejistotu z práce v ateliérech. Jako motivaci k účasti v tomto cyklu uváděli studující možnost rozvíjet přirozené vlohy (i když o nich někdy dosud ani nevěděli), ani jeden z respondentů nevybral možnost odpovědět, že se tvorbou činností po ukončení studia již nebude zabývat, právě naopak - 83 % chce dále pokračovat v nastavbovém ročníku.

V cyklu D je výraznou motivací fakt, že posluchači při studiu získávají dovednosti, které skutečně prakticky využívají a tím si značně rozšiřují možnosti zkvalitňování svého života, zprostředkování nových poznatků a kontaktů. Pro 14 % posluchačů cyklu byla práce s počítačem zcela neznámá – je zřejmé, že potřeba přizpůsobit se současnému technickému vývoji je silným motivačním faktorem. Výstižně to vyjadřuje i slovní formulace jedné ze studujících: „nestydím se před vnukem, který si myslel že má babičku z minulého století“ (P III).

5.7.3 Postoje posluchačů U3V k obsahu a metodám uplatňovaným při výuce, postoje k aktivní formě výuky v seminářích v porovnání s pasivní formou přednášek

Na základě více než dvouletého kontaktu se seniory – posluchači U3V jsem se domnívala, že senioři mají největší zájem o přednášky v humanitních vědních oborech (44 %), a o pasivní účast na přednáškách více než o aktivní zapojení formou seminářů. Také ze zkušenosti mohu uvést, že v prvním běhu cyklu C – Výtvarná umění část posluchačů nedokončila

studium se zdůvodněním, že mají zájem pouze o přednášky a ne o práci v ateliéru. Tento můj poznatek se ale v posledním roce ukázal nejednoznačným a to na základě dvou skutečností.

1. Po velkém úspěchu s vernisáží závěrečných výtvarných prací cyklu C – Výtvarná umění v červnu r. 2006 absolventi tohoto cyklu projeví tak výrazné přání pokračovat ve studiu, že svým zájmem získali i svého lektora pro myšlenku připravit pro ně pokračování formou nástavbového třetího ročníku, který byl hned v následujícím akademickém roce otevřen.

2. Obdobnou iniciativu vyvinuli i posluchači cyklu D – Počítače v praxi. Na základě jejich zájmu a z jejich iniciativy je připravováno otevření dalšího dvouletého - pokračovacího cyklu zaměřeného na praktické využití počítačů. Náměty k obsahu tohoto cyklu poskytli sami studující.

Taková aktivita v jiných cyklech ze strany posluchačů není, můj osobní dojem je, že posluchači jen pasivně očekávají, co se jim nabídne.

Faktem je, že celkový výsledek výzkumu ukazuje větší zájem o pasivní studium (přednášky). Na některých jiných U3V se uplatňuje trend výuky formou aktivního zapojování posluchačů do práce v seminářích. V mém průzkumu se ovšem projevilo, že posluchači U3V na UTB preferují přednáškovou formu oproti seminární (64 %), aktivnější zapojení formou práce v menších seminárních skupinách by volili spíše jen jako doplněk k přednáškám. V cyklech, kde výuku tvoří především přednášky, se od posluchačů vyžaduje aktivní zapojení hlavně formou psaní seminárních prací na konci každého semestru. Jako pozitivní vidím skutečnost, že pouze 14 % z odpovědí označilo tuto povinnost za zbytečnou. 20 % studujících to považuje sice za přínosné, ale zatěžující – zde existuje skupina, kterou je nutné získat a více zaujmout, například zadáváním praktických úkolů, nebo pro ni hledat praktické uplatnění poznatků. Ze slovních hodnocení přínosu U3V vyplývá požadavek doplňovat přednášky například diskusními semináři, kde by byla možnost individuálního projevu a aktivnějšího zapojení.

Pro postoj posluchačů k výuce je velmi významný také vliv lektorů, kteří mají možnost svým přístupem posluchače motivovat k aktivnějšímu zapojení. Je nepochybné, že možnosti pro tento úkol jsou v přednáškových cyklech omezené, při výuce v malých skupinách

má vyučující větší prostor pro uplatnění osobního motivačního vlivu. To je zcela jasně viditelné na pracovní a družné atmosféře při výuce v cyklech C a D.

V cyklu C – Výtvarná umění 89 % respondentů uvádí, že osobnost lektora a jeho přístup je pro ně velmi významný a motivující faktor. Postoj k aktivní formě (práci v ateliérech) a k pasivní formě (účast na přednáškách) je vyrovnaný: 50 %. Zájem o aktivní formu lze prokázat počtem posluchačů, kteří chtějí pokračovat v nastavbovém ročníku orientovaném pouze na tvůrčí činnost v ateliéru (83 %). Tento výsledek je mimořádně zajímavý i proto, že část posluchačů (28 %) při zahájení tohoto studia neměla konkrétní představu o náplni studia a 56 % se tvůrčí činností nikdy nezabývalo.

V cyklu D – Počítače v praxi 72 % studujících hodnotí osobnost a přístup lektora jako významný motivační faktor. Ze slovních hodnocení vyplývalo dokonce někdy vyšší ocenění jeho trpělivosti než odbornosti.

V závěru této kapitoly bych chtěla uvést, že při vyhodnocování jsem zjistila, že některé otázky by bylo vhodné formulovat jinak a také lépe strukturovat nabízené možnosti odpovědí, z nichž respondenti volili pouze jednu možnost. Také uspořádání otázek (jejich pořadí) v dotazníku lze v příštím obdobném průzkumu upravit. Záběr otázek byl značně široký, výsledky lze ovšem dále využít, případně průzkum ještě více prohloubit.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Na základě praktického výzkumu popsaného v předchozích částech, v zájmu rozvoje U3V na naší univerzitě a v zájmu zvyšování její kvality, navrhuji soustředit se více na intenzivní směr rozvoje a méně usilovat především o další zvyšování počtu studujících. Z průzkumu sice vyplývá spíše zájem o pasivnější formy vzdělávání, ale tento výsledek není zcela jednoznačný. Z osobního kontaktu se seniory především v cyklech C a D, kde je aktivní zapojení posluchačů výrazné a pracuje se v malých kolektivech, i z průzkumu v této skupině posluchačů je zřetelné větší zaujetí a nadšení pro studium. Výsledek celého průzkumu také napovídá, že zde je potenciál k aktivizaci většiny posluchačů. Cílem by tedy podle mého názoru mělo být hledání způsobu, jak seniorské posluchače všech cyklů postupně získat pro aktivnější formu studia, hledat takové formy a metody, které je k aktivnějšímu a tvořivému přístupu ke studiu budou více motivovat.

Postup, který navrhuji, bych shrnula do následujících bodů:

- v první fázi ve spolupráci s lektory hledat spolupracovníky, mající skutečný zájem o práci se seniory, o individuální kontakt, výuku ze začátku přizpůsobit převažující středoškolské úrovni původního vzdělání posluchačů,
- v začátku studia uvést posluchače do univerzitního prostředí formou seznámení s univerzitou, se způsobem vysokoškolského studia obecně, se způsobem doplňování si znalostí získaných na přednáškách formou samostudia, využíváním univerzitních studoven a knihovny, s možností využití internetu,
- obeznámit posluchače s významem seminárních prací, s tím, jak mají ke zpracování přistupovat a také s formou jejich vypracování,
- motivovat posluchače k zájmu prezentovat získané poznatky i vlastní názory a postoje,
- zadávat posluchačům k řešení praktické problémy tak, aby byl zřetelný a prakticky využitelný výsledek jejich práce, aktivizovat jejich tvořivý potenciál,
- zapojit do spolupráce ve větší míře než doposud studenty UTB v zájmu budování mezigenerační spolupráce a jisté „studentské solidarity“,
- zapojit posluchače do organizace U3V (s cílem oddělit nejjednodušší administrativu a zlepšit a zdokonalit koncepční práci a vytvořit prostor pro organizačně náročnější zajišťování doplňující výuky a praktických seminářů).

6.1 Návrh konkrétních řešení pro přípravu a realizaci U3V v dalších letech

1. Ještě před začátkem výuky v novém akad. roce připravit pro posluchače každého cyklu *úvodní seminář*, v rámci něhož se posluchači seznámí s univerzitou a s U3V, se smyslem a posláním U3V, s organizací, se způsobem výuky, s podmínkami studia, resp. s podmínkami pro získání zápočtu, především s tím, jak vypracovávat seminární práce.
  2. Seznámit posluchače s univerzitou, s jejím prostředím formou přímého obeznámení s prostory, s možnostmi, které nabízí, v rámci toho případně umožnit i návštěvu některých přednášek nebo i seminářů pro řádné studenty.
  3. Zorganizovat návštěvu *knihovny* spojenou s instruktáží, jak možnosti knihovny využít pro studium. (Takovýto program již byl realizován, je důležité jej realizovat každý rok.)
  4. Pro posluchače přednáškových cyklů pořádat semináře zaměřeny na výuku práce s internetem resp. *práce s informacemi na internetu*, a to ve spolupráci s posluchači denního studia UTB a také s posluchači z druhého ročníku cyklu D – Počítače v praxi.
  5. Přednáškové cykly doplnit o takové formy, které budou posluchače více aktivizovat:
    - a) *diskusní seminář* s dobrovolnou účastí posluchačů jako výuka navíc,
    - b) možnost absolvovat *nástavbový ročník* sestavený ze seminářů s menším počtem posluchačů, tematicky navazující na přednáškový cyklus,
    - c) vytvořit *menší studijní skupiny*, které dostanou zadání zvláštního skupinového úkolu – jako ročníkovou práci, vedením skupin pověřit studenty sociální pedagogiky (např. v rámci jejich povinné praxe, případně i z jiných studijních programů). Tématy mohou být například zpracování studijních textů nebo prezentačních materiálů, příprava tematické exkurze.
- Zvláště v nově připravovaných cyklech se nabízí možnost praktických cvičení jako jsou práce v laboratořích, archeologický či spíše etnografický průzkum.
6. V rámci pokračování cyklu I – Literárně hudebního nabídnout jako doplňující aktivitu seminář tvůrčího psaní.
  7. Cyklus C – Výtvarná umění dále rozvíjet v obdobném směru, jako byl nastíněn otevřením *nástavbového ročníku* v tomto akademickém roce. Přínosem by mohlo být umožnit

„vyzkoušet“ praktickou práci v ateliéru všem zájemcům s cílem získat je pro další rozvoj jejich kreativity.

8. Dovednosti posluchačů z cyklu D – Počítač v praxi aktivně využít ve prospěch U3V – pro práci s prezentací U3V na webu, pro spolupráci při přípravě studijních textů pro jiné cykly, pro pomoc posluchačům z jiných cyklů při práci s počítačem, při zpracovávání úkolů zadaných v jiných cyklech.

9. Zorganizovat konferenci, na které by posluchači U3V měli možnost sami prezentovat výsledky svého studia, zhodnotit přínos U3V pro jejich seberealizaci a osobní rozvoj, pro jejich život obecně.

10. V zájmu rozvoje klubové práce seniorů poskytnout materiální zázemí (pracovní prostor vhodný pro setkávání, vybavený počítačem a kopírkou). První akcí pořádanou klubem posluchačů a absolventů U3V by mohla být právě výše zmíněná seniorská konference.

Domnívám se, že právě klubová práce umožní seniorům více se podílet na růstu „své“ U3V, dá jim možnost aktivně, tvořivě a smysluplně se zapojit ve svůj vlastní prospěch. Zcela jistě to podnítl i zájem o aktivnější možnosti, které se jim v rámci studia na U3V nabízí.

ZÁVĚR

Moje práce se zabývá skupinou lidí, kteří se rozhodli pro studium ve věku, kdy mnozí z jejich generace volí spíše pasivní „zasloužený odpočinek v důchodu“. Chtěla jsem svou práci zjistit, kdo jsou studenti-senioři, jací jsou, co je zajímavá, proč se rozhodli trávit svůj volný čas v univerzitních posluchárnách, co je k tomu motivuje a co jim to přináší.

Velmi stručným zjednodušeným shrnutím výsledku výzkumu, který je obsahem práce, bylo možné charakterizovat typického posluchače U3V takto:

Žena, ve věku 60-65 let, žijící s partnerem, která vychovala 2 děti, má střední vzdělání technického směru, v minulosti měla omezené možnosti věnovat se studiu a svým zálibám, studuje na U3V dva nebo více let, v cyklu D- Počítače v praxi, má podporu své rodiny a má zájem studovat i nadále, a to především oblast společenských věd; jejíž motivací ke studiu je především zájem o nové obory nebo o to, na co dříve neměla čas, ale upřednostňuje spíše pasivní přijímání nových poznatků formou účasti na přednáškách. V případě dobré motivace ze strany lektora a v družnější atmosféře menšího kolektivu „spolužáků“ bude ochotna se zapojit i do aktivní tvořivé činnosti.

Studium je pro seniory významnou možností aktivního života, který přináší stále něco nového. Svůj postoj k U3V a ocenění možnosti se vzdělávat senioři rádi a upřímně vyjadřují poděkováním (zcela určitě více než mladí studenti, pro které je možnost studia samozřejmostí). Senioři, kteří studují, již nepotřebují zvyšovat svou profesní kvalifikaci ani budovat kariéru, nejde jim již o vylepšování ekonomických podmínek života, ale právě proto má jejich vzdělávání zvláštní význam: pro svou nemateriální hodnotu, pro svůj vyšší princip.

Význam a prestiž této formy vzdělávání bude zcela jistě narůstat. Úkol připravit podmínky pro její další rozvoj je náročný, ale krásný.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Atkinsonová, R.L. a kol. Psychologie. 2. akt.vyd., v Portálu 1.vyd. Praha: Portál 2003. 752 s. ISBN 80-7178-640-3
- [2] Čornaničová, R. Edukácia seniorov: vznik, rozvoj, podnety pre geragogiku. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského Bratislava, 1998. 156 s. ISBN 80-223-1206-1.
- [3] Čornaničová, R. Od praxe k teórii edukácie seniorov. In: Mühlpachr P. (Ed.). Schola gerontologica. 1.vyd. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně.2005. 314 s. ISBN 80-210-3838-1. s. 140 - 158
- [4] Erikson, E. H., Eriksonová J. M. Životní cyklus rozšířený a dokončený. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999. 127 s. ISBN 80-7106-291-X
- [5] Hartl, P. Stručný psychologický slovník. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1
- [6] Hill, G. Moderní psychologie. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 280 s. ISBN 80-7178-641-1
- [7] Kukulová, M. Nemocným seniorům psychoterapie pomáhá. In Psychologie dnes 2/2005, XI.ročník. str. 28. Praha: Portál. ISSN 1212-9607
- [8] Kukulová, M. Mentální aktivizace seniorů. In Psychologie dnes 12/2005, XI.ročník, str. 28. Praha: Portál. ISSN 1212-9607
- [9] Langmeier J., Langmeier M., Krejčířová D. Vývojová psychologie. 1.vyd. Praha: Nakladatelství H+H, 1998. 132 s. ISBN 80-86022-37-4
- [10] Mühlpachr, P. Gerontologie - sociální nutnost postmoderní společnosti. In: Mühlpachr P. (Ed.). Schola gerontologica. 1.vyd. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2005. 314 s. ISBN 80-210-3838-1. Str.7-20
- [11] Průcha, J. Přehled pedagogiky. Úvod do studia oboru. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4
- [12] Šicková – Fabici, J. Základy arteterapie. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 167 s. ISBN 80-7178-616-0.

- [13] Vavřín, P. Zpráva o realizaci projektu „Rozvoj infrastruktury Univerzit třetího věku v České republice“ (březen-prosinec 2005). Brno 2006. Dostupný z <<http://au3v.vutbr.cz/zprava2005.pdf>>
- [14] Národní program přípravy na stárnutí populace na období let 2003 -2007. Dostupný z <<http://www.mpsv.cz/cs/1055/>>
- [15] Demografický vývoj populace. Český statistický úřad. Dostupný z <<http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/>>
- [16] Slovník cizích slov. Dostupný z <<http://www.slovník-cizich-slov.abz.cz>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AU3V ČR	Asociace univerzit třetího věku České republiky.
AIUTA	Internation Association of the Universities of the Third Age
CŽV	Celoživotní vzdělávání.
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EFOS	European Federation of Older Students
EU	Evropská unie
MŠMT	Ministerstvo práce a sociálních věcí
U3V	Univerzita třetího věku
UTB	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Práce ve výtvarném ateliéru	30
Obr. 2 Práce v počítačové učebně	31

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1. Rostoucí podíl seniorů (Převzato z deníku International Herald Tribune 18. 3. 2006).....	14
Graf 1. (k tab.č.1) Rostoucí podíl seniorů	15
Tab. 2. Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin v letech 1920-2005 (stav k1.7.).....	16
Tab. 3. Obyvatelstvo podle hlavních věkových skupin v letech 1920-2005 (stav k 1. 7.) v členění muži-ženy	16
Tab. 4. Předpokládaný vývoj podílu základních věkových skupin obyvatelstva (v %) do r.2050.....	17
Tab. 5. Předpokládaný vývoj ve struktuře starších obyvatel (v %) do r.2050.....	17
Tab. 6. Vývoj počtu studujících U3V na UTB.....	28
Tab. 7. Otázka 1: „Jste muž – žena“.....	37
Tab. 8. Otázka 2: „Váš věk“.....	37
Tab. 9. Otázka 6: „Vaše vzdělání“.....	37
Tab. 10. Otázka 3: „Rodinný stav resp. Vaše rodinná situace“.....	38
Tab. 11. Otázka 4: „Počet Vašich dětí“.....	38
Tab. 12. Otázka 5: „Vaše nejvyšší dosažené vzdělání“.....	39
Tab. 13. Otázka 13: „Uveďte hlavní důvod, proč jste se rozhodl/a pro studium na U3V“...39	
Tab. 14. Otázka 14: „Jak byste popsal svou motivaci k vytrvání ve studiu na U3V resp. k dalšímu studiu ?“.....	40
Tab. 15. Otázka 17: „Jaký způsob výuky Vám více vyhovuje ?“.....	40
Tab. 16. Otázka 18: „Měl/a byste zájem o aktivní účast v seminářích ?“.....	40
Tab. 17. Otázka 19: „ Jaký je Váš postoj k psaní seminárních prací ?“.....	41

Tab. 18. Otázka 21: „Jak jste spokojen/a s přístupem a kvalitou lektorů ?“.....	41
Tab. 19. Otázka 22: „Jak jste spokojen s tématy přednášek v cyklu, který navštěvujete ?“.....	42
Tab. 20. Otázka 23: „Vyhovuje Vám současný trend vývoje U3V – orientace na speciální témata ?“.....	42
Tab. 21. Otázka 16: „Jaký obor studia Vás zajímá (v současnosti, příp. do budoucna) ?“.....	42
Tab. 22. Otázka 24: „Jakou úroveň má podle Vašeho názoru U3V na UTB ?“.....	43
Tab. 23. Otázka 25: „Máte informace o jiných U3V např. od svých známých, z tisku ?“.....	43
Tab. 24. Otázka 28 „Co Vás motivovalo k přihlášení do tohoto oboru ?“.....	45
Tab. 25. Otázka 30: Máte zájem o pokračování ve své tvořivé činnosti formou účasti v nastavbovém ročníku ?“.....	45
Tab. 26. Otázka 29: „Jak byste popsal/a Váš vztah k praktické práci v ateliéru ?“.....	46
Tab. 27. Otázka 34: „Jaký vliv na Váš postoj ke studiu v tomto cyklu má přístup a osobnost lektora?“.....	47
Tab. 28. Otázka 38: „Když jste se do cyklu hlásil, byl/a jste:“.....	48
Tab. 29. Otázka 37: „Co Vás motivovalo k přihlášení do tohoto cyklu ?“.....	48
Tab. 30. Otázka 36: Máte zájem o pokračování ve studiu v dalším – pokračovacím cyklu ?“.....	48
Tab. 31. Otázka 41: „Pokud je to cyklus D, zkuste porovnat, proč“.....	49
Tab. 32. Otázka 42: „Jaký vliv na Váš postoj ke studiu má přístup a osobnost lektora?“.....	49

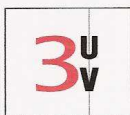
SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník (7 str.)
- P II Odpovědní arch k dotazníku
- P III Výběr ze slovních hodnocení posluchačů
- P IV Odpověď posluchače (1)
- P V Odpověď posluchače (2)
- P VI Odpověď posluchače (3)
- P VII Odpověď posluchače (4)
- P VIII Ukázky tvořivé činnosti seniorů v ateliérech

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK (7 STR.)

Str. 1 dotazníku

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzita třetího věku

Vážení studenti Univerzity třetího věku UTB Zlín,

již šestým rokem pro Vás naše univerzita připravuje program vzdělávání v různých tématických okruzích. Máme zájem naši práci v této oblasti zkvalitňovat a také bychom rádi vyšli vstříc Vaším požadavkům a potřebám. Tímto dotazníkem získáme pro nás velmi důležitou zpětnou vazbu i nové inspirace od Vás – přímých účastníků U3V.

Tento dotazník je anonymní. Jeho výsledky budou použity pro komplexní statistiku U3V a přípravu koncepce rozvoje U3V na UTB ve Zlíně, vybrané otázky budou použity také pro zpracování bakalářské práce z oboru Sociální pedagogika.

Děkuji Vám za Vaši důvěru, porozumění, ochotu a Váš čas strávený vyplňováním dotazníku.
Jarmila Hřebíčková

Pokyny k vyplňování:

K dotazníku je přiložený záznamový arch s vyznačenými čtverečky, do kterých křížkem označíte zvolenou odpověď – **pro každou otázku jednu**. Prosím vyplňovat tmavou tužkou nebo propiskou – tmavě modrou nebo černou.

Otázky pro všechny posluchače U3V:

1. Jste:

- a) Žena
- b) Muž

2. Váš věk:

- a) Méně než 60
- b) 60-65
- c) 66-70
- d) 71-80
- e) 81 a více

3. Rodinný stav resp. Vaše rodinná situace:

- a) Žijete sama - sám
- b) Žijete s partnerem - partnerkou
- c) Žijete sám se svým synem, dcerou a s jeho rodinou
- d) Žijete s partnerem a se svým synem, dcerou a s jeho rodinou

4. Počet Vašich dětí:

- a) 1
- b) 2

- c) 3
  - d) 4 a více
5. Vaše nejvyšší dosažené vzdělání:
- a) Středoškolské bez maturity
  - b) Středoškolské s maturitou
  - c) Vyšší odborné
  - d) Vysokoškolské s Mgr/Ing titulem
  - e) Vysokoškolské s doktorským titulem
6. Vaše vzdělání:
- a) Technické
  - b) Ekonomické, právní
  - c) Umělecké
  - d) Učitelské
  - e) Humanitní jiné
7. Vaše profese před odchodem do důchodu byla:
- a) Práce ve zdravotnictví
  - b) Práce v administrativě
  - c) Práce ve školství
  - d) Technická oblast
  - e) Ekonomická nebo právní oblast
  - f) Věda a výzkum
  - g) Umění nebo oblast blízka umění resp. s uměním související
8. Cyklus U3V, který jste si vybrali:
- a) Souvisí nebo se shoduje s Vaší profesí
  - b) Vždy byl Vaším koníčkem a aktivně jste se mu věnovali
  - c) Tento obor Vás zajímal, ale jste neměli možnost se jím zabývat
  - d) Tento obor je pro Vás úplně nový
  - e) Tento obor Vám byl doporučen
  - f) Šlo o náhodný výběr
9. Měla/měla jste v životě možnost studovat podle svého osobního zájmu ?
- a) Ano
  - b) Ne
10. Měla/měl jste v životě možnost aktivně se věnovat svým osobním zájmům – koníčkům ?
- a) Ano
  - b) Omezeně
  - c) Ne
11. Univerzitu třetího věku navštěvujete:
- a) 1.rok
  - b) 2.rok
  - c) 3.rok
  - d) 4.rok
  - e) 5.rok
  - f) 6.rok

12. Který cyklus (a ročník) v současnosti navštěvujete ?
a) Cyklus B 2.ročník	Společensko-vědní
b) Cyklus C 2. a 3. ročník	Výtvarná umění
c) Cyklus D 1.ročník	Počítače v praxi
d) Cyklus D 2.ročník	Počítače v praxi
e) Cyklus E 2.ročník	Média a komunikace
f) Cyklus F 2.ročník	Astronomie
g) Cyklus G 1.ročník	Minimum občanského a zdravotnického práva
h) Cyklus H 1.ročník	O zdraví a psychice
i) Cyklus I 1.ročník	Literárně-hudební
13. Uveďte, prosím, hlavní důvod, proč jste se rozhodla/rozhodl pro studium na U3V
- a) Získat informace z oboru Vám dosud neznámého
  - b) Získat nové informace z oboru, ve kterém jsem pracoval
  - c) Vynahradiť si nemožnosť studovať v minulosti
  - d) Získat nové společenské kontakty
  - e) Vyplnit volný čas
  - f) Až teď máte dostatek času pro studium (který jste doposud neměli, např. kvůli péči o rodinu)
  - g) „přesvědčili Vás známi“
  - h) Hledání nového zájmu, „zkusit něco nového“
  - i) Tohle studium pro Vás představuje jistou společenskou nebo osobní prestiž
14. Jak byste popsala/popsal svoji motivaci k vytrvání ve studiu na U3V resp. k dalšímu studiu ?
- a) Obor, který jste si vybrali, Vás zaujal, a chcete pokračovat i v případných nástavbových ročnících v tomto oboru
  - b) Zaujal Vás další – nový obor, nebo máte zájem o studium v dalším cyklu
  - c) Chcete si udržet získané společenské kontakty
15. Jak Vás podporuje rodina a okolí ?
- a) Výrazně mně motivuje
  - b) Podporuje
  - c) Nepodporuje
  - d) Neovlivňuje mně
16. Jaký obor studia Vás zajímá (v současnosti, případně do budoucna) ?
- a) Filozofie, psychologie, sociologie
  - b) Vědy o umění
  - c) Cizí jazyky
  - d) Témata z technických oborů
  - e) Témata ze zdravotnictví
  - f) Témata související se seniorským věkem
  - g) Témata související s životním prostředím
  - h) Témata související se současnou ekonomikou
  - i) Témata související s aktuálním politickým děním
17. Jaký způsob výuky Vám více vyhovuje ?
- a) Účast na přednáškách
  - b) Aktivní praktická činnost

18. Měla/měl byste zájem o aktivní účast v seminářích (práce v malých skupinách) ?
- Ano
  - Ano, pokud by byla pouze doplněním přednášek
  - Ne
  - Nevím (neumím si to představit)
19. Jaký je Váš postoj k povinnosti psaní seminářních prací na konci každého semestru ?
- Je to pro mne velmi zajímavé a přínosné
  - Považuji za přínosné
  - Může to být přínosné, ale zatěžuje mne to
  - Považuji za zbytečné, je to pro mne pouze nutná povinnost
  - Měla by se psát větší práce na závěr studia
20. Jakým způsobem přistupujete k psaní seminářních prací ?
- Téma si důkladně nastuduji a pak píšu vlastní úvahu
  - Při psaní čerpám pouze z literatury
  - Při psaní píšu pouze vlastní názory a postoje
21. Jak jste spokojena/spokojen s přístupem a kvalitou lektorů v cyklu, který navštěvujete ?
- Přednášející jsou kvalifikovaní odborníci
  - Přednášející mají vstřícný vztah a porozumění pro seniorské posluchače
  - Přednášející nedokáží posluchače zaujmout
22. Jak jste spokojena/spokojen s tématy přednášek v cyklu, který navštěvujete ?
- Témata jsou velmi zajímavá a kvalitní
  - Témata jsou průměrná
  - Témata jsou nezajímavá
  - Témata jsou zajímavá, ale příliš odborná
23. Vyhovuje Vám současný trend vývoje U3V na UTB – orientace na speciální témata ?
- Ano, velmi to vítám
  - Ano, nabídka je široká a z nabízených témat si dokáží vybrat
  - Nemám vyhraněný postoj
  - Ne
24. Jakou úroveň má podle Vašeho názoru U3V na UTB ?
- Výbornou
  - Velmi dobrou
  - Spíše dobrou
  - Průměrnou
  - Spíše slabší
  - Nevím, nedokáží posoudit
25. Máte informace o jiných U3V např. od svých známých, z tisku ?
- Ano
  - Ne

Doplňující otázka:

Zkuste, prosím, popsat, co Vám studium na U3V přináší, proč je pro Vás významné

B/ Otázky určené speciálně pro cyklus C – Výtvarná umění (ostatní nevyplňují)

26. Který rok navštěvujete cyklus C ?
- 1.
  - 2.
  - 3.
27. Měla/měl jste v životě možnost věnovat se tvořivé činnosti ?
- Ano, v zaměstnání
  - Ano, jako osobní koníček
  - ne
28. Co Vás motivovalo k přihlášení se do tohoto oboru U3V ?
- Možnost absolvovat teoretické přednášky stejně jako praktické práce v ateliéru
  - Především teoretické přednášky, z praktické práce jsem měl obavy
  - Zajímá mne obor jako celek, nevěděl jsem, co mne čeká
  - Potřeba rozvíjet talent, který u sebe předpokládám
  - Potřeba doplnit si vzdělání
29. Jak byste popsala/popsal Váš vztah k praktické práci v ateliéru ?
- Dále rozvíjím své přirozené vlohy, o kterých vím
  - Rozvíjím své přirozené vlohy, tuto možnost jsem doposud neměla
  - Umožnilo mi to poznat, že mám jisté předpoklady k tvořivé činnosti, o kterých jsem nevěděla
  - Umožnilo mi to zkusit něco, co jsem v životě nedělal, a dále se tvořivou činností budu zabývat
  - Umožnilo mi to zkusit něco, co jsem v životě nedělal, ale dále se tvořivou činností nebudu zabývat
  - Líbí se mi přátelská atmosféra v ateliéru
  - Tvořivá činnost v ateliéru mi dává pocit seberealizace
  - Tvořivá činnost mi pomohla v osobním rozvoji: překonat samotu, zvýšit sebevědomí, hledat sebe sama, vyrovnat se starostmi, nemocí apod.
30. Máte zájem o pokračování ve své tvořivé činnosti formou účasti v nástavbovém ročníku ?
- Ano
  - Ne
31. Navštěvujete i jiný cyklus U3V ?
- Ano
  - Ne
32. Pokud ano, upřednostňujete cyklus C ?
- Ano
  - Ne
33. Pokud je to cyklus C, zkuste porovnat, proč:
- V cyklu C mám možnost aktivní činnosti
  - V cyklu C vidím a vnímám nové pokroky
  - Tvořivá činnost v cyklu C mne osobně naplňuje a obohacuje
  - V cyklu C je menší kolektiv, přátelská pracovní atmosféra, přímý kontakt s lektorem
  - Těším se na veřejnou výstavu svého díla v rámci závěrečné společné vernisáže

34. Jaký vliv na Váš postoj ke studiu v tomto cyklu má přístup a osobnost lektora ?
- a) Velmi významnou – lektor a jeho přístup mne silně motivuje
  - b) Průměrnou – vliv lektora není pro můj postoj podstatný
  - c) Lektor mne demotivuje

C/ Otázky speciálně pro cyklus D – Počítače v praxi (ostatní nevyplňují)

35. Který ročník cyklu D navštěvujete ?
- 1.
  - 2.
36. Máte zájem o pokračování ve studiu v dalším – pokračovacím cyklu ?
- Ano
  - Ne
  - Ještě nevím
37. Co Vás motivovalo k přihlášení do tohoto cyklu ?
- Naučit se pracovat s počítačem, protože vidíte výhody jeho praktického využití (např. kontakt s rodinou)
  - Naučit se pracovat s počítačem, protože vidíte výhody jeho využití především pro zpestření volného času, pro získávání informací
  - Obeznamenat se s počítačem, protože je to v současnosti populární, chtěl jste „držet krok s dobou“
  - Naučit se lépe ovládat práci s počítačem
  - Naučit se speciální dovednosti při práci s počítačem
  - Přesvědčili Vás děti, známý
38. Když jste se do cyklu hlásil, byl jste:
- Naprostý začátečník, nikdy jste se s PC nesetkal
  - Byl jste začátečník
  - Byl jste mírně pokročilý
  - Byl jste pokročilý uživatel
  - S počítačem jste pracoval ve svém zaměstnání
39. Navštěvujete i jiný cyklus U3V ?
- Ano
  - Ne
40. Pokud ano, upřednostňujete cyklus D ?
- Ano
  - Ne
41. Pokud je to cyklus D, zkuste porovnat proč:
- V cyklu D mám možnost aktivní činnosti
  - V cyklu D vidím a vnímám nové pokroky
  - Získané poznatky a dovednosti z cyklu D můžu opravdu aktivně využívat ve svém životě
  - V cyklu D je menší kolektiv, přátelská pracovní atmosféra, přímý kontakt s lektorem
  - Těší mne, že dovednosti budu moci prakticky využívat
42. Jaký vliv na Váš postoj ke studiu v tomto cyklu má přístup a osobnost lektora ?
- Velmi významnou – lektor a jeho přístup mne silně motivuje
  - Průměrnou – vliv lektora není pro můj postoj podstatný
  - Lektor mne demotivuje

PŘÍLOHA P II: ODPOVĚDNÍ ARCH K DOTAZNÍKU

Otázky pro všechny posluchače U3V

Otázka 1 ^a ^b

Otázka 2 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 3 ^a ^b ^c ^d

Otázka 4 ^a ^b ^c ^d

Otázka 5 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 6 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 7 ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g

Otázka 8 ^a ^b ^c ^d ^e ^f

Otázka 9 ^a ^b

Otázka 10 ^a ^b ^c

Otázka 11 ^a ^b ^c ^d ^e ^f

Otázka 12 ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ

Otázka 13 ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ

Otázka 14 ^a ^b ^c

Otázka 15 ^a ^b ^c ^d

Otázka 16 ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h ⁱ

Otázka 17 ^a ^b

Otázka 18 ^a ^b ^c ^d

Otázka 19 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 20 ^a ^b ^c

Otázka 21 ^a ^b ^c

Otázka 22 ^a ^b ^c ^d

Otázka 23 ^a ^b ^c ^d

Otázka 24 ^a ^b ^c ^d ^e ^f

Otázka 25 ^a ^b

Otázky určené speciálně pro kurz C - výtvarná umění (ostatní nevyplňují)

Otázka 1 ^a ^b ^c

Otázka 2 ^a ^b ^c

Otázka 3 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 4 ^a ^b ^c ^d ^e ^f ^g ^h

Otázka 5 ^a ^b

Otázka 6 ^a ^b

Otázka 7 ^a ^b

Otázka 8 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 9 ^a ^b ^c

Otázky určené speciálně pro kurz D - počítače v praxi (ostatní nevyplňují)

Otázka 1 ^a ^b

Otázka 2 ^a ^b ^c

Otázka 3 ^a ^b ^c ^d ^e ^f

Otázka 4 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 5 ^a ^b

Otázka 6 ^a ^b

Otázka 7 ^a ^b ^c ^d ^e

Otázka 8 ^a ^b ^c

PŘÍLOHA P III: VÝBĚR ZE SLOVNÍCH HODNOCENÍ POSLUCHAČŮ

„Dodává mi pocit, že jsem schopna ve svém věku získávat další vědomosti, něco málo vytvořit (seminární práce).“

„Vrací mi mládí, život mezi studenty je povzbuzující. Aktivní postoj k životu.“

„Některá témata mne zaujala natolik, že pokračuji sama v jejich studiu pomocí knih, začala jsem navštěvovat okresní knihovnu.“

„Domnívám se, že vzdělání v každém věku přináší lidem lepší rozhled, duševní pohodu a spokojenost.“

„Snažím se studovat doporučené materiály, udržovat v aktivitě myšlení. Mám nové přátele“

„Studium mi přináší nové poznatky a inspiruje k aktivitám, které bych normálně nedělal.“

„Můžu radit dětem i vnukům na jejich dotazy. Zatím nezaostávám.“

„Rozšíření vědomostí, přiblížení se novodobým požadavkům (PC), zpestření důchodového věku, pocit lepšího a kvalitnějšího využití času, částečné porozumění s 15-letým vnukem, který mne považuje za babičku z minulého století.“

„Podle mého názoru je potřeba neustále doplňovat své vzdělání a udržovat kontakt s celosvětovým vývojem ve všech oblastech lidské činnosti. Kdo nepokračuje ve svém sebevzdělávání po celý život, je člověk, který ustrnul ve svém vývoji. Pro sebe a společnost je v podstatě „mrtvý člověk“.“

PŘÍLOHA P IV: ODPOVĚĎ POSLUCHAČE (1)

Jsem ráda, že se mohu tímto vyjádřit ke studiu na U3V a hlavně poděkovat za tuto možnost.

Patřím ke generaci, která si nemohla po absolvování Základní devítileté školy zvolit směr dalšího studia. Tudiž ani další studium na vysoké škole. Byl to takový balvan na našich duších a pocit nespravedlnosti, protože spolužáci, kteří se do škol dostali je mnohdy ani nedokončili a naopak skutečně mimořádně nadaní s překrásnými lidskými vlastnostmi se nedostali na gymnázium a tudíž ani na vysokou školu.

Řešili jsme to každý po svém a někteří svou houževnatostí a večerním, či dálkovým studiem, se přece jenom ke svému vysněnému povolání dostali, byť až ve vyšším věku.

U3V přináší možnost, vrátit se k mladistvým snům a splnit si je alespoň tímto způsobem.

Zvláštní oblastí je umění. Když jsme se hlásili do kurzu C výtvarné umění, vůbec nás nenapadlo (mnohé), že budeme i kreslit. To bychom se asi vůbec nepřihlásili. Teoretická část měla vynikající úroveň a praktická část nás přinejmenším příjemně překvapila jak svou úrovní, tak neumělými výsledky naší práce, která přinášela pocit nalezení krásy, rozšíření pohledu do světa umění a osahání si například hlínu při modelování. Samozřejmě nemluví o lidech, kteří se celý život malbou či kresbou zabývali a zde se zdokonalují.

Přimlouvala bych se za možnost pokračovat ve studiu na U3V i po absolvování základního studia. Nemyslím tím výběrové pokračovací, ale pro ty, kteří nejsou přímo talentovaní, ale mají zájem pokračovat v malbě i v teorii umění. Ono totiž neexistují "lidušky" pro seniory. Ač i to by bylo řešení.

Co nám studium na U3V přináší? Stručně :

- naplnění snů
  - rozumné a příjemné využití času
  - nutnost dalšího studia doporučené literatury
  - zpracování seminárních prací a mysllet
  - seznámení se s lidmi, kteří mají stejné zájmy
  - získání pocitu, že ještě plně žijeme a nejsme dětem k smíchu.
- Nebo jsme?

Nakonec vřelě díky UTB ve Zlíně, že nám možnost studia na U3V umožňuje, s prosbou pokračování a dle možností i rozšiřování.

PŘÍLOHA P V: ODPOVĚĎ POSLUCHAČE (2)

Zkuste, prosím, popsat, co Vám studium na U3V přináší, proč je pro Vás významné

Studium U3V bylo pro mě důležitým impulsem k proslavování kámal, kterým bych se určitě nevěnovala, pokud bych školu nenavštěvovala. Studium rozhodně rozšířilo a obohátilo mé znalosti.

Praktické vyučování mě vždy fascinovalo. Někdy jsem se osmělila a dostala se praktické práci v laboratorii, a také jsem nepředpokládala, že vůbec mám schopnosti v tomto oboru něco udělat. Díky možnosti, kterou mi poskytla škola, jsem si tuto práci vyžádala a zjistila jsem, že mi přináší potěšení.

PŘÍLOHA P VI: ODPOVĚĎ POSLUCHAČE (3)

Zkuste, prosím, popsat, co Vám studium na U3V přináší, proč je pro Vás významné

ROZŠÍŘENÍ VĚDOMOSTÍ A DĚJEDNOSTI PŘI PRACI S PC
VĚTŠÍ SYSTEMATIZACE VĚDOMOSTÍ

ZPESTŘENÍ ŽIVOTA, SPOLEČENSKÉ KONTAKTY.

URČITĚ BYCH DĚLIL SKUPINY NA ZACĚTEČNÍKY A POKROČILÉ

UVÍTAL BYCH SEMINÁŘE KAŽDÝ TÝDEN 2 HOD.

URČITĚ BYCH SE TAKÉ PŘIHLÁŠIL DO CYKLU DIGI FOTO.

PRO NÁS, INVALIDNÍ DŮCHODCE, JE STUDIUM NA U3V PŘÍJEMNÉ

TAKÉ PROTO, ŽE SE ALESPON CHVÍLKU NEMASÍME CÍTIT

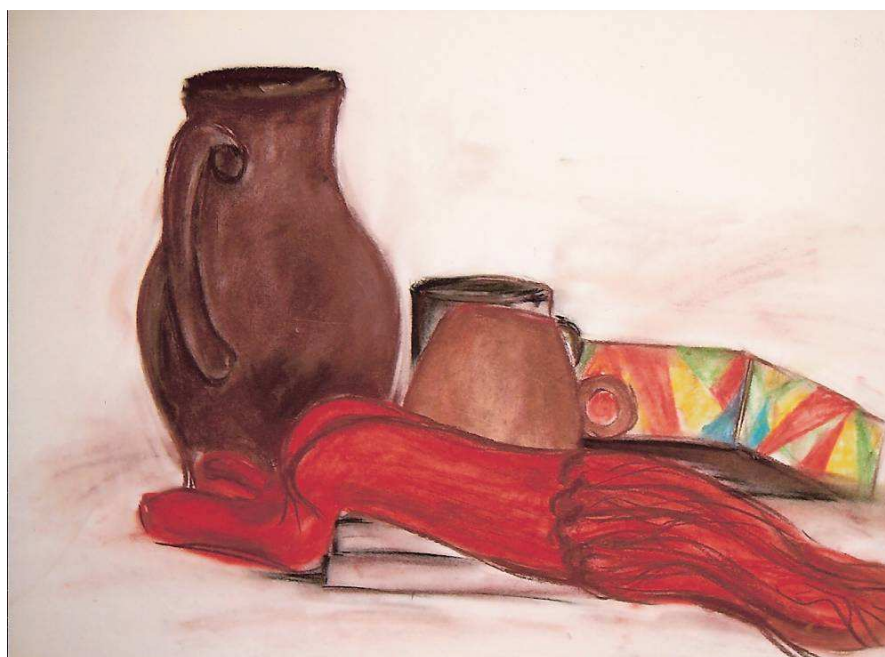
AŽ TAK NA OKRAJI SPOLEČNOSTI.

PŘÍLOHA P VII: ODPOVĚĚ POSLUCHAČE (4)

Zkuste, prosím, popsat, co Vám studium na U3V přináší, proč je pro Vás významné

Považuji za nutné z hlediska praktického i společenského ovládat základní práce s počítačem (Internet, e-pošta a Word). V současné době to neodmyslitelně patří ke znalostem člověka. V naší rozvětvené rodině bych si připadala méně cenná, pokud bych tuto problematiku neovládala. Ve všech médiích jsou stále odkazy na webové stránky, ev. e-mail, radilo by mi, kdybych nechtěla, o co jde a nedokázala toho využít. Považovala jsem za handycap okolnost, že jsem se v zaměstnání s počítačem neměla možnost seznámit. Internet je geniální encyklopedie a poskytuje spoustu cenných a zajímavých informací. Díky e-poště jsem navázala kontakty s lidmi, s nimiž jsem se znala z minulosti, ale dlouhá léta jsme o sobě nevěděli. Je tvými potomky, prapotomky a dalšimi příbuznými jsem v neustálém kontaktu (e-pošta, ICQ, Skype).

**PŘÍLOHA P VIII: UKÁZKY TVOŘIVÉ ČINNOSTI SENIORŮ V
ATELIÉRECH**

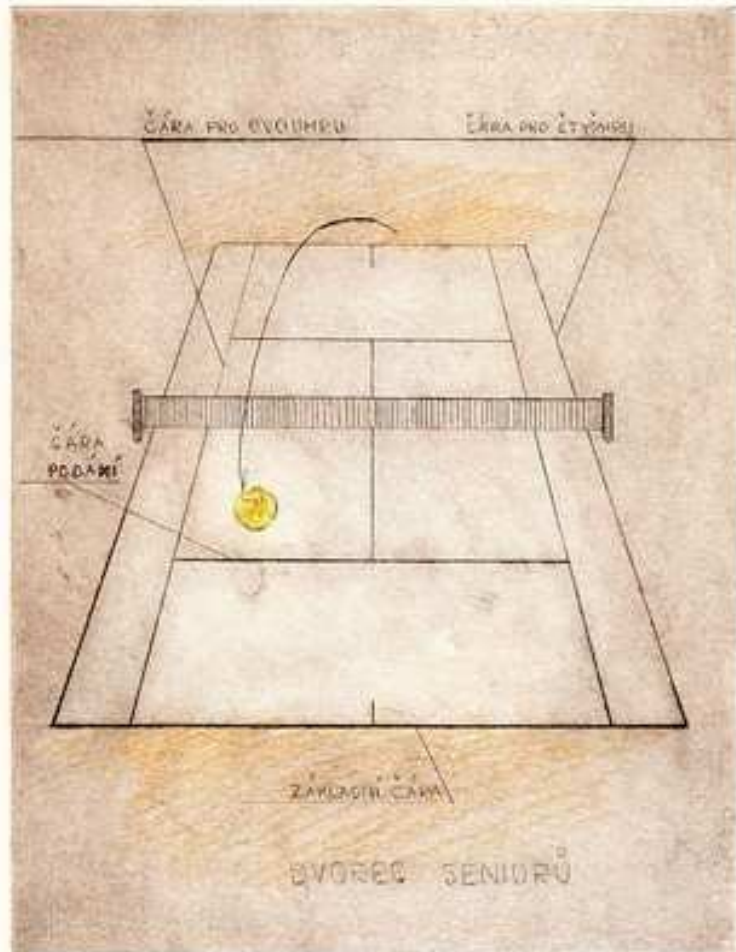

E.A.

Falern 96

E.A.

B. J. 05

